

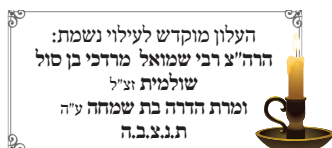
מפעל הדר היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע, מ"א, ט"ז ומשנ"ב על הדר

כולל ומכון ראש פינה:

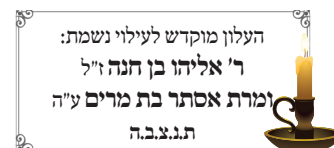
כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום ב' י"ד כסליו-יום ב' כ"א כסליו תשפ"א

מסכת פסחים ט"ט-ט"ז

שבוע פרשת וישלח

דף ט'

משנה. אין חוששין שמא גיררה חולדה מבית לבית וממקום למקום, דאם כן מחצר לחצר ומעיר לעיר - אין לדבר סוף ...

בגמרא בע"ב הקשו מהמשנה להלן [י' ב'] דאיתא שם : מה שמשיר יניחנו בצנעה כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו [ואיך אמרינן כאן דאין חוששים שחולדה גיררה], ואמר רבא הכי קאמר, מה שמשיר יניחנו בצנעה שמא תטול חולדה בפנינו ויהא צריך בדיקה אחריו. ורב מרי אמר גזירה שמא יניח עשר וימצא תשע.

וכתב הרא"ש בשם הירושלמי [פ"א ה"ג], כיצד הוא עושה [ר"ל להניחו בצנעה] כופה עליו את הכלי. כפה ולא מצאו אני אומר יד נטלתו, לא כפה ולא מצאו צריך לבדוק את הבית.

כתב הר"ן, היכא שצריך לבדוק פעם אחרת צריך גם לבטל פעם אחרת, שהרי חמץ זה שגררה חולדה מתוך הבית לא נתבטל הילכך צריך ביטול.

בשו"ע [סימן תל"ד סעיף א'] כתב : אחר הבדיקה יהא נזהר בחמץ שמשיר להצניע כדי שלא יצטרך בדיקה אחרת, כגון אם יטלנו עכבר בפניו או אם יחסר לחמו כגון שיניח עשר ככרות וימצא תשע, אבל בסתם שאינו יודע אם חסר ממנו אם לאו, לא. ואם כפה עליו כלי ולא מצאו, אינו צריך לבדוק, שודאי אדם נטלו [כמש"כ הרא"ש]. לכך יכפה עליו כלי או יתלנו באויר או יניחנו בתיבה, מקום שאין עכבר יכול לבא.

כתב הט"ז [ס"ק א'], דמה שכתב השו"ע 'מה שמשיר לאכילתו' ולא כתב מה שמצא בבדיקתו, הוא משום דלאו מילתא דפסיקא היא שימצא חמץ בבדיקה, שהרי מסתמא

כיבדו כל החזירים ובודקין רק מספק, אבל השיור לאכילה היא ודאית. ובחנם האריך בזה הב"ח שזה המקור למנהג שמצניעין החמץ שרוצין לאכול בלילה קודם הבדיקה, ואין נראה שצריך להצניעו, שהרי האזהרה היא "כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו" שאחר שבדק שלא יצטרך בדיקה שנית, וזה לא שייך באופן של הב"ח. וכ"ה בהדיא במנהגים שא"צ להצניע החמץ שהוא לאכילה.

אמנם במג"א [ס"ק א'] הביא דברי הב"ח שצריך שבשעת הבדיקה החמץ שרוצה לאכול יהיה מוצנע. וכתב שהעולם אין מצניעים אלא החמץ שמוצאין בשעת בדיקה, אבל שאר החמץ מוליכין אנה ואנה, ולא שפיר עבדי. וכן פסק המשנ"ב [ס"ק א' ב'], ומ"מ כתב דודאי גם החמץ שמוצא צריך להצניעו.

עוד כתב המג"א [ס"ק ב' ובמשנ"ב ס"ק ג'], שהדרכי משה כתב ע"ד הר"ן [שכתב שכשצריך לבדוק פעם אחרת צריך גם לבטל פעם אחרת שחמץ זה שגררה העכבר מתוך הבית עדיין לא נתבטל], דלפמ"ש הטור [הובאו דבריו לקמן בדין ביטול חמץ] שלא יאמר "כל חמירא דאיתא בהדין ביתא" אלא "דאיתא ברשותי" כדי לכלול אף החמץ שבבתים אחרים, א"כ אף החמץ שגררה החולדה חוזר ונתבטל ואין צריך שוב לבטלו. עכ"ד הד"מ. ונראה לתרץ, דכוונת הר"ן דהחמץ שגרר אחר הבדיקה לא היה בכלל הביטול שהרי שיר אותו למאכלו, וא"כ אם בדק שנית ולא מצא צריך ביטול שנית. מיהו אנו נוהגין בלא"ה לבטל שנית בשעת השריפה [וכדלקמן שם]. וכתב המשנ"ב, דא"צ לברך שנית על הבדיקה שמתחייב מחמת שגיררה חולדה בפנינו.

עוד כתב המג"א [ס"ק ג' ד' ובמשנ"ב ס"ק ד' ה'], דמה שא"צ לבדוק אם כפה עליו כלי, צ"ל דמונח במקום גבוה שא"א לתינוקות

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס ב-20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרבבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמעוטת יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של \$1,000 תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקורא זוכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם \$1,000 וחצי עמוד \$500, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

לאכול, אף באופן של קבוע תלינן להקל שאכלו ואין צריך לבדוק [וכמ"ש"כ הטור].

כתב הט"ז [ס"ק א' ב'], דהנה נתבאר בב"י דיש מחלוקת בין הרמב"ם לטור אם באופן שביטל ג"כ אסור באופן של קבוע, ויש לדון לגבי הקולא שכתב הטור באופן שהכר קטן כיון שיש בזה ב' ספיקות, והעתיקו הרמ"א, אם גם בזה יחלוק הרמב"ם. ונראה דאם הוא ספק ספיקא בדרבנן [ר"ל שגם ביטל וגם הוא ככר קטן] גם להרמב"ם מותר. וקשה לדעת הטור דמהני כאן ספק ספיקא [ר"ל אף בדאורייתא שלא ביטל], למה שנינו במשנה הטעם שאין חוששים שמא גיררה חולה משום ש'אין לדבר סוף', תיפוק ליה דהוי ספק ספיקא, ספק אם גררה אם לא ואת"ל גררה שמא אכלתה. ועוד קשה, דגם באופן של ככר גדול אפשר לומר ספק ספיקא, ספק חמץ או מצה, וספק שני שאף שהחולדה בעצמה אינה יכולה לאכול את כל הככר מ"מ שמא קראה לחברתה ואכלוהו, וכמדצינו בתוס' ב"מ מ' א' [ד"ה ומאי] בשם ירושלמי הני עכברי רשיעי וכו', אלא ודאי דלא אמרינן בזה שיהיה מהני ספק ספיקא². ובמשנ"ב [ס"ק ג'] הביא שיש דעות באחרונים אם המחבר מודה למה שכתב הרמ"א דיש להתיר באופן של ככר קטן [ר"ל שהרי מסתימת המחבר משמע כדברי הרמב"ם כמו שהבאנו למעלה], ולדינא יש לסמוך על הכרעת הרמ"א ובפרטות כשביטלו. ועיין בפמ"ג שכתב דלכתחלה בודאי מהנכון שיבטל, ולא לסמוך על ס"ס לבד.

כתב המג"א [ס"ק ג'] בשם הדרכי משה, דלקמן [י' ב'] אמרו דאם ראינו עכבר נכנס וככר בפיו ואח"כ ראינו עכבר יוצא עם ככר ולא ידעינן אם הוא אותו ככר או לא, ונשאר בתיקו. ולכאורה למה לא נאמר שהוא ספק ספיקא, ספק אחד שמא אכלו [עכ"פ בככר קטן] וספק שני שמא הוא אותו שנכנס, אלא שזה נקרא ספק אחד, שהרי בין אם אכלו ובין אם הוציאו הספק הוא האם נשאר החמץ בבית או לא. משא"כ באופן דידן יש ספק שמא לא בא חמץ מעולם לבית. עכ"ד הד"מ. והקשה ע"ז המג"א, דביו"ד סי' ק"י פסק דבעינן שיוודעו שני הספיקות ביחד, והרי כאן כיון דנטל בפנינו ונכנס לבית נולד הספק הראשון ואח"כ נולד ספק השני שמא אכלו. וצריך לומר, כיון דלא חל איסור חמץ עד שעה ו' אותה שעה נודעו ב' הספיקות ביחד. ולפי"ז באמת אם אירע המעשה לאחר ו' שעות לא מהני הספק ספיקא הזה. או שנאמר, שגם באופן זה שייך ספק ספיקא כיון דבעוד שאנו רואים החמץ בפי העכבר עדיין לא חלה חובת הבדיקה ורק לאחר שנתעלם מן העין חל חובת בדיקה שמא הניחה אותו בבית, ואז חל גם כן ספק השני שמא אכלו.

כתב המשנ"ב [ס"ק ד' ה' ו'], שאם נתערבו הצבורים בזה תו לא מקרי קבוע כיון שאינו עומד החמץ בפ"ע. ובפירוש הככר דאזלינן בתר רוב, הוא דוקא כשלם פירש לפנינו. ואין לסמוך על הרוב באופן זה אלא רק לענין שא"צ לחזור ולבדוק הבית, אפילו לא ביטל אבל לא שיהא מותר מחמת זה לאכול בפסח, דלענין אכילה לא אזלינן בתר רובא בחמץ, וכ"כ בחק יוסף.

ב לפי דברי המג"א להלן, לכאורה יש לתרץ קושיא זו. ודוק.

ליטלו דאל"כ צריך בדיקה שנית [עמ"ש ס"ס תל"ט]. וכ"כ הרא"ש ורבינו ירוחם בשם הירושלמי, דלא כב"ח שאוסר לכתחלה בכפיית כלי. ואף על גב דבפסח עצמו לא סגי בכפיית כלי וכמ"ש בסימן תמ"ו, שם החשש שישכח ויאכלנו, ואי"ז שייך כאן. ואין לחוש שמא יגלה אותו אדם ואח"כ יבא שרץ ויגררו, שאין דרכו של אדם לגלות [כמ"ש הר"ש פ"א דפרה]. ונראה דכל זה הוא בכפיית כלי רחב שהשרצים אינם יכולים לגלותו, אבל כלי שאינו רחב אסור, שדרכן של שרצים לגלות [כדאיתא בחולין י"א א']. וכתב בביאור הלכה [ד"ה או] דמה שדקדק השו"ע לכתוב "יניחנו בתיבה מקום שאין עכבר יכול לבוא", היינו כיון דסתם תיבות חתורות הן אצל עכברים כמ"ש הרמ"א בחו"מ סימן רצ"א סי"ג.

תשע ציבורין של מצה ואחד של חמץ, ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן אי מצה שקל אי חמץ שקל - היינו תשע חנויות. פירש ואתא עכבר ושקל - היינו סיפא...^א

כונת הגמ', דאמרינן כתובות [ט"ו א'], שאם היו בעיר תשע חנויות המוכרות בשר שחוטה, וחנוות אחת מוכרת בשר נבילה, וקנה אדם בשר ואינו יודע מאיזה חנות קנה, הבשר אסור למרות שרוב החנויות הן כשירות, משום ש"כל קבוע כמחצה על מחצה דמי", ולכן ספיקו לחומרא. ולכן גם בעכבר שנטל מאחד הציבורים אף שרובם של מצה אסור. אבל אם אותה חתיכה פירשה מהציבורים ואין יודעים מהיכן פירשה, הרי שכאן שייך הדין ששנינו בסיפא שם דבנמצא הבשר בין אותן חנויות הלך אחר הרוב כיון שפירש ו"כל דפריש מרובא פריש".

וכתב הטור [סי' תל"ט], דמה שאוסרים באופן של קבוע הוא דוקא כשלא ביטל והככר גדול שהעכבר אינו יכול לאוכלו כולו, ולכן יש כאן ספק אחד מאיזה צבור לקח, וספק זה דאורייתא, לכן אוסר. אבל בביטל שאז הוא רק ספק דרבנן, או הככר קטן דהוי ספק ספיקא כיון שיתכן שהעכבר אכל את כולו, אזלינן לקולא. וכתב הב"י, דמדברי הרמב"ם [פ"ב ה"י] שהעתיק בסתם שצריך לבדוק, משמע לא כדברי הטור. וכתב הראב"ד ע"ד הרמב"ם, לא מיחווירא הא מילתא אלא לענין ביטול [שחייב לבטל מדאורייתא], אבל לענין בדיקה ספיקא דרבנן היא ולקולא [ובדומה לדברי הטור הנ"ל]. וכתב הרב המגיד, שדעת רש"י והמפרשים והגאונים כדברי הרמב"ם. וטעמם, דאף על גב דספיקא דרבנן היא כיון שבדיקת חמץ תחלתה על הספק, החמירו בספיקו יותר משאר ספיקות של דבריהם, וכן עיקר.

בשו"ע [סימן תל"ט סעיף א'] כתב : ט' צבורין של מצה ואחד של חמץ, ובא עכבר ונטל ולא ידענו אם נטל חמץ או אם נטל מצה, ונכנס לבית בדוק, צריך לחזור ולבדוק, שכל הקבוע כמחצה על מחצה [מדסתם המחבר משמע דהוא אף באופן שביטל, וכדעת הרמב"ם הנ"ל. משנ"ב ס"ק ב']; ואם פירש הככר ממקום קביעתו, ונטלו העכבר משם, אין צריך לחזור ולבדוק; דכל דפריש, מרובא פריש. וכתב הרמ"א, דאם הככר קטן שיכול העכבר

א ברי"ף השמיט כל האופנים של ציבורי חמץ וכן כל הבעיות דלקמן, וכתב הרא"ש דהוא מחמ שדברים אלו אינם שכיחים. אמנם ברמב"ם ובטור העתיקום, וכדלהלן.

פרטי דין ביטול חמץ

לעיל [ו' ב'] איתא, אמר רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיבטל. ומבואר בגמ' הטעם לדין זה, שמא ימצא גלוסקא נאה לאחר זמן האיסור שכבר אינו יכול לבטל כיון שכבר אינו ברשותו, וישהה אותה [ולא יבערה מיד], ויעבור משום כל יראה. ואיתא שם שצריך לבטל מיד אחר הבדיקה ולא להמתין למחרת קודם זמן איסורו, דכיון שאינו טרוד אז בשריפתו או בבדיקתו ישכח. ולאחר שעה ששית שעסוק בשריפתו כבר אינו ברשותו [ואף שהוא אסור רק מדרבנן], ולכן תיקנו הביטול דוקא אחר הבדיקה.

וברש"י ביאר החשש ב"שמא ימצא גלוסקא יפה", שיחוס עליה ולא יבערה. והקשו תוס', א"כ מה דנה הגמ' בטעם למה אינו יכול לבטלה אח"כ, הרי מ"מ יחוס עליה לבטלה. וכתב הט"ז [ס' תל"ד ס"ק ג'] דלא קשה מידי, דאף שיש לחוש שיחוס עליה מלבערה, מ"מ הרי בביטול אינו מבערה מן העולם וממילא לא שייך חשש זה.

וכתב הר"ן ד"גלוסקא נאה" לאו דוקא, אלא כל חמץ שאינו בטל מאליו כפירורים.

וכתב הרא"ש, דמבואר בגמ' דמה שאינו עובר על פירורים הוא רק מצד שהם בטלים מאליהם אבל לא מצד שאינו רואה אותם, שהרי ברור הדבר שיש פירורים. ואף שנאמר "לא יראה", כונת התורה שלא יהיה ראוי לראיה במקומו ואף שלא ראה אותם בפועל, שהרי לא נאמר "לא תראה" [ועי' להלן שהמג"א הוציא מדברי הרא"ש האלו שדוקא משום שברור שיש בבית פירורים לכן עובר עליהם לולי הביטול, אבל אם יש חמץ שלא היה ידוע לו מעולם אינו עובר עליו].

וכתב הר"ן בשם בעל העיטור, דמסתבר דשליח גם יכול לבטל. ואף שגבי השואל את פרתו נחלקו בב"מ [צ"ו א'] אם שלוחו של אדם כמותו לענין דין בעליו עמו, וכן לענין הממנה אפשטרופוס להפיר נדרי אשתו, היינו משום שבשואל כתוב "בעליו" ובהפירה כתוב "אישתא יקימנו", אבל בעלמא כ"ע מודו דשלוחו של אדם כמותו. אמנם יש חולקים וסוברים שכיון דביטול מתורת הפקר הוא [עי' בדברי הר"ן ריש פירקין והבאנוהו שם] שליח אינו יכול לבטל, שהרי אם אמר אדם לחבירו הפקר אתה נכסי אין בכך כלום.

וברי"ף והרא"ש העתיקו הנוסח: "כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ולא בערתיה ליבטיל ולחשיב כעפרא דארעא" [וברש"י ד"ה הבודק כתב "ואומר כל חמירא דאיכא בביתא הדין ליבטיל". ועי' להלן]. וכתב הטור [ס' תל"ד], שבגמ' לא נזכר לשון זה, והעתיקוהו מדברי הגאונים. וכתב הב"י, דבירושלמי [פ"ב ה"ב] איתא: רב אמר צריך שיאמר "כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו יבטל". ומ"מ כתב הטור שלשון זה אינו מהגמרא כיון שבנוסח זה נוספו בו דברים, וגם שהוא בלשון ארמית. ומ"מ יש לתמוה עליו שכתב [בסימן תל"ו] שאם מחשב לבטל בלבו סגי כיון שאמירת "כל חמירא" הוא רק מנהג, שהרי מבואר בירושלמי הנ"ל שתיקנו חכמים לבטל בפה.

ג ענין זה שייך בעיקרו לעיל דף ו', ונשמט מהעלון הקודם. ולעיל דף ב' הארכנו בהגדרת ביטול חמץ והמסתעף.

עוד כתב הטור, שלא יפרט לומר "כל חמירא דאיתיה בהדין ביתא", אלא יאמר "דאיתיה ברשותי" כדי לכלול אף חמץ שיש לו במקומות אחרים. וכתב הב"י, דכ"ה ברבינו ירוחם ובהגה"מ בשם סמ"ג. עוד כתב בהגה"מ, שיש אומרים שיש לומר "ליבטיל וליהוי הפקר כעפרא דארעא" ויש שאין מזכירין הפקר, וכן נהגו.

כתב הרא"ש בשם תשובת רש"י, דמיד בלילה יבטל, ויש שנוהגין לבטל בתחלת שעה ששית בשעת שריפה, ואומר אני ששניהם כאחד טובים. וכן היה אומר ריצב"א, שהרי רגילים לקנות פת ביום, וגם בפת שיבטל בלילה הוא חוזר וזוכה, וגם לא ביטל בלילה אלא החמץ שלא ראה. ומה שכתב בתשובת רש"י, בתחלת שעה ששית רצונו לומר סוף חמישית קודם שיתחיל איסוריה. וכן העתיק הטור מנהג אביו שהיה מבטל גם בלילה אחר הבדיקה וגם ביום קודם זמן איסורו שהרי משייר חמץ לאכילתו [והעיר הט"ז ס"ק ה', דברא"ש נזכר גם הטעם שזוכה בזה ע"י שנשאר בביתו, וצריך להוסיף זאת גם בדברי הטור. ועיי"ש למה צריכים לב' הטעמים. וע"ע בקרבן נתנאל על הרא"ש], וכתב שם הטור בשם רבינו פרץ, דבביטול הלילה יאמר "כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה", ובביטול היום יאמר "דחמיתיה ודלא חזיתיה דביערתי ודלא ביערתיה".

וכתב הב"י, דמשמע לפי תשובת רש"י שכתב "ששניהם כאחד טובים" שבאיזה מהם שיעשה סגי, אלא שמהמשך דברי הרא"ש שכתב וכן היה אומר ריצב"א וכו' לבטל פעמיים, משמע שזה הכונה גם בדברי רש"י. וגם שהרי מוכרח בגמ' בדוקא תיקנו הביטול בלילה כדי שלא ישכח. לכך צ"ל שזהו גם כונת רש"י. וכך הם דברי הרא"ש בתשובה [כלל י"ד ס' ג'] והמרדכי והגה"מ וסמ"ק.

בשו"ע [סימן תל"ד סעיף ב'] כתב: אחר הבדיקה מיד בלילה יבטלנו ויאמר כל חמירא דאיתיה ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה לבטיל וליהוי כעפרא דארעא [וכהמנהג הנ"ל שכתב הגה"מ שאין מזכירים הפקר. ועי' להלן בדברי המשנ"ב]. וכתב הרמ"א: ויאמר הביטול בלשון שמבין [מהר"י ברין]. ואם אמרו בלשון הקודש [לאו דוקא, ור"ל ארמית. משנ"ב ס"ק י'] "כל חמירא" כולל חמץ ושאר [תרומת הדשן], אבל בשאר לשונות צריך להזכיר כל אחד בפני עצמו [דברי עצמו].

וממשיך השו"ע: וטוב לחזור ולבטלו פעם אחרת ביום י"ד סוף שעה חמישית, קודם שתגיע שעה ששית, שמשתיגע שעה ששית נאסר ואין בידו לבטלו. וכתב הרמ"א: ואין לבטלו ביום אלא לאחר ששרף החמץ, כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו [מהר"י וייל].

כתב הט"ז [ס"ק ד'] על מה שכתב הטור שלא יאמר "דאיתיה בהדין ביתא" כדי לכלול אף חמץ שיש לו במקומות אחרים, דהחידוש בזה שלא נאמר שבביתו כולל גם חמץ שיש לאשתו ובניו, קמ"ל. ומה שלא תיקנו לומר "כל חמץ דאית לי", דא"כ היינו מפרשים ד"לי" היינו לצרכי ולא המותר, וכן אם לא יאמר "דחמיתיה ודלא חזיתיה" מתפרש "לי" רק על מה שידוע לו.

כתב המג"א [ס"ק ה'], דאחר הביטול אפילו נשאר חמץ בביתו שלא מצאו אינו עובר עליו, אבל אם לא ביטלו עובר עליו אף על פי שלא ידע בשעת הביעור, שז"ל הרמב"ם [פ"א ה"ח] אם מצא חמץ שהיה דעתו עליו והיה בלבו ושכחו בשעת הביעור ולא ביערו, ה"ז עובר על לא יראה, שהרי לא ביער ולא ביטל. ומשמע דאם לא ידע בו מתחיל האינו עובר עליו כלל. וכן משמע מלשון הרא"ש גבי גלוסקא [כמו שהבאנו למעלה דכתב דלולי הטעם שפירורים לא חשיבי היה עובר עליהם כיון שברור שיש בבית פירורים, ומשמע שאם אינו ברור אינו עובר] וע' בתוס' לקמן כ"א א' [ד"ה ואי, שבהצנעת חיה אינו עובר משם בל יטמין, דבל יטמין נפקא לן מלא ימצא, ואין זה מצוי כיון שאינו יודע היכן הוא. וכתבו שכן משמע בסוגיין דפריך "וכי משכח לה לבטלה", משמע דכל כמה דלא משכח לה לא עבר בבל יראה]. ולמסקנא פירושין ממילא בטלי, והביטול הוא שמא ימצא גלוסקא יפיה. ועי' סי' ת"ס ס"ג [דפירו' עיסה לא בטלי ממילא, כי נדבקים יחד וחשיבי].

עוד כתב [ס"ק ו' ובמשנ"ב ס"ק ט'], שבקצת נוסחאות כתוב שאם אמרו בלשון הקדש יצא. ונראה דהיינו דוקא כשיודע לפחות ענין הביטול שמפקיר חמצו, אבל אלו שאינם מבינים כלל וחושבים שאומרים איזה תחינה פשוט דאינם יוצאים, שהרי ביטול מדין הפקר, ובעינין שיהא פיו ולבו שוין. וכ"כ מהרי"ל ומהר"י וייל שהבודק לאשה תבטל בלשון שמבינה. ובסדר היום כתוב טעם למה נוהגים לאומרו בלשון תרגום.

עוד כתב [ס"ק ח'], דעפ"י מה שכתב הרמ"א שאין לבטל אלא לאחר ששרף, א"כ צריך לשרוף קודם שעה ששית [ו"ל, שהרי אח"כ לא מהני הביטול].

כתב המשנ"ב [ס"ק ח'], נכון שיאמר "וליהוי הפקר כעפרא דארעא". ולכו"ע מהני לשון זה של הפקר אף שאמר לשון זה בינו לבין עצמו ולא בפני אנשים.

כתב בביתאור הלכה [ד"ה אבל], דלפי דברי הרמ"א שצריך להזכיר 'חמץ' ו'שאור' בנפרד, ודוקא בלשון ארמית 'חמירא' כולל את שניהם, ה"ה אם אומר לשון הקדש ממש צריך להזכיר חמץ ושאור דשני דברים הן. ובביתאור הגר"א מפסקת על כל זה, דבירושלמי אמר דצריך שיאמר כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו יבטל, הרי שלא הצריכו לומר גם שאור.

בדין הברכה על הבדיקה

לעיל [ז' א'] אמר רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיברך. וביאר הרא"ש החידוש בזה, שלא תאמר שאינה כל כך מצוה כיון דאינה אלא לבער את החמץ מן הבית. ובר"ן ביאר החידוש, דאף שביעור חמץ הוא עיקר המצוה, מ"מ מברך בשעת בדיקה שאז הוא מתחיל בביעור. ואעפ"כ אינו מברך לבדוק אלא לבער, שעיקר כונת הבדיקה הוא הביעור.

וכתב הרא"ש, מה שאין מברכין על ביעור בשעה חמישית בשעה שהוא מוציא החמץ מן הבית שהיא מצוה מן התורה

ד מכאן עד סוף הדף הוא סיכום של דברי הרא"ש והר"ן לעיל דף ז' בענין הברכה על בדיקת חמץ, ועוד יסודות הנוגעים לכל ברכת המצות, ורוב הדברים נשמטו מהעלון הקודם.

כדכתיב "ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם", ודרשו לעיל [ה' א'] דביום הראשון היינו ב"ד. יש לומר, דהוצאת חמץ מן הבית קודם זמן איסורו לא נפיק מ"תשביתו", שהרי אמר רבי עקיבא לעיל [ה' ב'] תשביתו היינו שריפה, והחויב לשורפו הוא הרי רק אחר שנאסר, וכדין נותר [עי' לקמן כ"ז ב'], ומה שמוציאין אותו מן הבית היינו שלא יעבור עליו בלאו ד"בל יראה", אבל אין מפורש בו מצות עשה מן התורה שיהא מצוה לברך עליו בפני עצמו. והיה מן הראוי שיברך קודם בדיקה "על בדיקת חמץ", אלא תקנו לומר "על ביעור חמץ" כיון שמיד לאחר הבדיקה הוא מבטל, וזה ביעור לחמץ שאינו ידוע לו, ואח"כ מצניע את הידוע לו ואוכל ממנו עד שעה חמישית ואז מבערו מן הבית, ועל עסק זה נגזרת הברכה של בדיקה שהיא תחלת הביעור, ונגמר בשעה חמישית [א"ה. בדברי הרא"ש מבואר, דאינו מברך כלל על הביעור בשריפה אלא רק על הביעור קודם זמן איסורו שמתחיל בשעת הבדיקה ונגמרת בשעה חמישית. אמנם בדברי הר"ן הנ"ל מבואר דהברכה בעיקרה היא על הביעור שאחר זמן איסורו, ומה שמברכים בלילה על הבדיקה מתייחס גם למה שמבער למחרת].

עוד כתב הרא"ש, דמה שלא מברכים על הבדיקה 'שהחיינו' אף שבאה מזמן לזמן. נראה הטעם שברכת שהחיינו שמברך על הרגל מתייחסת גם לבדיקה, שהרי מצוה זו אינה אלא לצורך הרגל לתקן הבית ולבער החמץ מתוכו לצורך המועד ממילא. וכן מצינו בעושה סוכה ולולב לעצמו דמחויב לברך שהחיינו בעשייתו, אך סומכים על ברכת שהחיינו שמברך ברגל שמתייחסת גם לעשיית הסוכה והלולב [עי' ברא"ש סוכה פ"ד ס"ס ל"ז, ובטוש"ע סי' תרמ"א].

והביא הרא"ש, שיש אומרים שאין לבדוק לדבר עד שיגמרו הבדיקה. ויש מוסיפין עוד יותר ואומרים שאם סח בדברים שאינם שייכים לבדיקה שצריך לחזור ולברך. וכל זה אין נראה, אלא שיש לזהר שלא יסיח בין ברכה לתחלת הבדיקה, אבל אחר שהתחיל השיחה אינה הפסק, וכדין הברכה על ישיבת סוכה ואדם המדבר בתוך סעודתו ששיחה אינה הפסק להצריך לחזור ולברך על הסוכה וברכת המוציא, דלא מצינו דשיחה הוי הפסק אלא בין תפילין לתפילין משום דברכה ראשונה שייכת גם להנחת תפילין של ראש, ואם סח צריך לברך פעם אחרת להניח תפילין [לרש"י כדאית ליה ולר"ת כדאית ליה, עי' תוס' מנחות ל"ז א' ד"ה לא]. ומיהו לכתחלה טוב לזהר שלא יעסוק בשיחה בטילה עד שיגמור כל הבדיקה כולה כדי שישם אל לבו לבדוק בחדרים ובעליות ובכל מקום שמכניסין בו חמץ. ואם בעל הבית אינו יכול לטרוח לבדוק בכל המקומות שבבית יעמיד מבני ביתו אצלו בשעה שהוא מברך לבדוק ויתפזרו לבדוק איש איש למקומו על סמך הברכה שיברך בעל הבית, וכדתניא בתוספתא דברכות [פ"ז ה"ט] עשרה שעושים מצוה אחת, אחד מברך לכולם. ובר"ן כתב שאין חשש לדבר באמצע הבדיקה, אך הביא בשם רבינו האי גאון שירושא לנו מאבותינו שלא ישיח עד שיגמור כדי שלא יסיח דעתו, כי כשהוא נמנע מן השיחה לבו מוכן למעשה, ומי שלא עשה כן לא יצא ידי חובתו.

ובשו"ע [סי' תל"ב ס"א] כתב : ויזהר שלא ידבר בין הברכה לתחלת הבדיקה. וטוב שלא ידבר בדברים אחרים עד שיגמור

כל הבדיקה, כדי שישים אל לבו לבדוק בכל המקומות שמכניסים בו חמץ.

נוסח ברכת המצות

בגמ' [שם] נחלקו בנוסח הברכה על הבדיקה, דלרב פפי משמיה דרבא הנוסח "לבער חמץ", ורב פפא אמר משמיה דרבא הנוסח "על ביעור חמץ". ומבואר בגמ', דהנוסח "לבער" הוא טוב לכו"ע כיון שהוא משמע להבא, אלא שנחלקו אם גם "על ביעור" משמע להבא. ומסקנת הגמ' דהנוסח הנכון הוא "על ביעור".

והקשו התוס' והרא"ש והר"ן, דכיון דב"לבער" לכו"ע משמע להבא, א"כ למה תיקנו הנוסח "על ביעור" שנחלקו בו. ותיירץ הרא"ש וכו"כ הר"ן בשם הראב"ד, דאמרינן בברכות [נ' א'] מברכותיו של אדם ניכר שתלמיד חכם הוא, ובזה שמברך "על ביעור" ניכר שתלמיד חכם הוא ויודע שלהלכה "על ביעור" ג"כ משמע להבא, ושלא יטעו לומר ד"על ביעור" משמע לשעבר ואם בירך כך לא יצא. וכן מצינו בברכות [ל"ה ב'] דר' זירא בירך "מוציא לחם מן הארץ", ותמהו עליו ש"מוציא" לכו"ע הוא לשון טוב ולכן היה לו לברך "המוציא" כדי להשמיע ההלכה שגם זה הוא לשון טוב.

וכתב הרא"ש בשם ר"ת, דמה שחילקו במטבע ברכות שיש מהן שתיקנו ב"על" [על הטבילה וכדו'] ויש מהן שתיקנו ב"ל" [להניח תפילין וכדו'], דכל מצות דנעשות מיד שייך לברך עליהן "על", וכגון במקרא מגילה וטבילה ונטילת ידים והפרשת תרומה ואכילת מצה ומרור שבכולם מברכים "על", אבל להניח תפילין להתעטף בציצית ולישב בסוכה הם מצוות שיש בהם שיהיו להיות מעוטר בתפילין ולהיות עטוף בציצית ולישב בסוכה ולאכול ולטייל כל היום, ולשון הברכה מורה על כך. וכן להדליק נר חנוכה יש שיהיו במצותה, וכדאמרינן בשבת [כ"א ב'] מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. וכן לשמוע קול שופר יש שיהיו להפסקה בין התקיעות, דעיקר מצות שופר על סדר הברכות. ומה שמברכים בהלל "לקרוא את ההלל" ומצד שני במגילה מברכים "על מקרא מגילה", הוא מחמת שקוראים את המגילה בלא הפסק, אבל בקריאת ההלל מפסיקים בראשי הפסוקים [ר"ל שעונים אחר הש"ץ, ע' סוכה ל"ה ב']. ועוד דאמרינן בפסחים [ק"ז א'] דעיקר קריאת הלל תקנו נביאים הראשונים לקרותו על כל צרה שלא תבא על הציבור לכשיגאלו גומרינן את הלל, שייך הלשון "לקרוא את ההלל", כי דוקא במצוה שהיא חובה תמיד שייך לומר "על". ומה שמברכים בברית "להכניסו" [אף שמקיים המצוה מיד], היינו משום דברכה זו אינה ברכת המצות שהרי מברכין אותה רק לאחר המילה, אלא היא ברכת השבח שנתקנה להודות ולהלל ולשבח להקב"ה שצוה לעשות מצוה זו בכל פעם שתבא לידינו. ומה שמברכים בתפילין של יד "להניח" ועל של ראש "על מצות", משום דלא רצו חכמים לתקן שתי ברכות שוות זו אחר זו במצוה אחת, ולכן על של ראש תקנו "על מצות" שהיא גמר המצוה.

והריב"א היה מחלק, דמצוה דאפשר לעשות ע"י שליח מברך "על", ומצוה שהיא דוקא בעצמו מברך בלמ"ד. וזו היא קצת סברת הש"ס [בגמ' שם] דלמול משמע דלא סגי

דלאו איהו מהיל. ועל שופר אנו מברכים לשמוע בקול שופר כיון דלא סגי דלאו איהו שומע. ו"לקרוא את ההלל" אף על פי דשומע כעונה כמו גבי מקרא מגילה, מ"מ מצוה לענות בראשי הפרקים אף ששומע כעונה. ו"על הטבילה" אף על גב דטבילת טמאים א"א לעשות ע"י שליח, מ"מ כיון דטבילת כלים אפשר לקיים ע"י שליח, ולא רצו לחלק. גם משום דטבילת גרים שהיא לאחר הטבילה [ע"י להלן בזה]. ו"על נטילת לולב" לפי שפעמים מברך אחר שיצא בו שכבר נטל לא שייך לברך ליטול משום דלהבא משמע, וזהו גם הטעם בברכת "על נטילת ידים". ולהדליק נר של חנוכה אף על גב דאפשר לעשות ע"י שליח, מ"מ הדרך שכל אדם מדליק בביתו מפני חביבות הנס, וכן נר של שבת. ו"על ספירת העומר" לפי שנהגו שש"צ מברך להוציא את מי שאינו יודע לברך לכך מברכים "על". ובתפילין נמצא בספרים מדויקים נוסח הברכה בתפילין של ראש "במצות תפילין", וכן כתב הרי"ף [א"ה]. לפנינו ברי"ף הלכות תפילין ח' א' איתא נוסח ברכת תפילין של ראש "על מצות תפילין". ועל התורה מברכין באשכנז "לעסוק בדברי תורה". ולפי הסבר זה יש לברך "לאכול מצה" ו"לאכול מרור" [שהרי לא שייך בהם שליחות]. עכ"ד הרא"ש.

ובר"ן כתב ג"כ כדברי הרא"ש בשם ריב"א הנ"ל שהחילוק בין מצוות שדוקא הוא בעצמו צריך לעשותם לבין מצוות שיכול לעשות ע"י שליח, וביאר שאם שליח בודק בעבורו לכו"ע מברך "על", והמחלוקת בין רב פפא לרב פפי אם מברכים "לבער" או "על ביעור" הוא דוקא באופן שעושה הבדיקה בעצמו, ונחלקו אם כיון שיכול לעשות ע"י שליח יברך "על", וכדי ללמד ההלכה שגם זהו לשון טוב וגם כדי ללמד שאפשר לעשות המצוה ע"י שליח וגם כדי לא לשנות הלשון בין אם עושה המצוה בעצמו לעושה ע"י שליח, או שכיון שלמעשה עושה המצוה בעצמו יברך "לבער". ובתוספתא סוף מכלתין איתא איזהו ברכת הפסח "לאכול הפסח" איזהו ברכת הזבח "לאכול הזבח", והיינו כנ"ל.

ולקמן [ק"ד ב'] איתא לענין אכילת מרור כשאין לו ירק אחר, דלדעת רב הונא מברך קודם בפה"א ואוכל ולבסוף מברך "על אכילת מרור", ולדעת רב חסדא מברך מכלתחילה בפה"א ו"לאכול מרור" ורק אז אוכל. ומהחילוק בלשון מבואר, דכל שלא טעם כלום מברך לאכול, וכדין המצות שאי אפשר להפטר מהן ע"י אחר שמברך עליהן עובר לעשייתן בלמ"ד, אבל אם כבר אכל אף שלא אכלו לשום מרור, הרי הוא כמברך לאחר המצוה הוא ומברך "על".

ומה שמברך בהדלקת נר חנוכה "להדליק", אף שאפשר לעשותה ע"י שליח [וכבר הקשה כן הרא"ש כנ"ל]. יש לומר, שכיון שאמרו [שבת כ"ג א'] שצריך להשתתף בפריטי, כיון שאינו יוצא אלא בשל עצמו, הרי אין מצוה זו יכולה להתקיים על ידי אחר [והרא"ש תירץ באופ"א כנ"ל]. ובהפרשת תרומה שמברך "להפריש תרומות ומעשרות" [תוספתא ברכות פ"ז ה"ד] אף שאפשר להתקיים ע"י שליח. יש לומר, שכיון שהשליח אינו נכנס לתרום אלא מדעת בעלים, וא"כ אינו יכול להפטר ממנה אלא ע"י עצמו. ואינו דומה לביעור ומילה שאחר יכול לפטרו מהם שלא מדעתו. ומה שמברכים "על ספירת העומר" אף שאי אפשר להתקיים על ידי אחר. יש לומר, שכיון שכבר

קרב העומר ומונין ממנו ולא מונין לו, תקנוהו ב"על" [וברא"ש תירץ באופ"ג גם ע"ז כנ"ל].

ומה שמברכים במגלה "על מקרא מגילה" ולכן היא ב"על" שהקריאה יכולה להתקיים ע"י אחר, ובשופר תקנו הברכה "לשמוע" ותקנו בלמ"ד כיון שהשמיעה לא יכולה להתקיים ע"י שליח, ולא תקנו להיפך שברכת מגילה תהיה על השמיעה ובלמ"ד וברכת שופר על התקיעה ו"בעל". יש לומר, שבמגלה יש פיסוק אותיות שצריך לשמוע אותן, לכן תקנו ברכתה על קריאתה ללמוד שלא בקול בלבד הוא יוצא אלא בשמיעת קריאתה, אבל בשופר אין לשון תקיעה מוכיח פיסוק קולות יותר משמיעה.

ולפי כל מה שנתבאר, הרי שלמסקנא גם אם אבי הבן מל את בנו מברך "על", כשם שכאן מברך "על" גם אם בודק בעצמו. שלא כדברי הרמב"ם [פ"ג ממילה ה"א] שאם היה מל את בנו מברך "למול את הבן". עכ"ד הר"ן.

כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתה

דין זה מבואר בגמ' לעיל [ו' ב'], ואיתא שם דבטבילה אינו מברך עובר לעשייתה. וכתב רש"י הטעם, דיש טבילות שאינו ראוי לברכה כגון טבילת בעל קרי, ולכן תקנו בכולם שיברך לאחר טבילה. ובתוס' כתבו בשם ר"ח בשם הגאון, דדוקא בטבילת גר שאינו יכול לומר "וצונו" שעדיין נכרי הוא, אבל שאר חייבי טבילה כגון בעל קרי וכיוצא בו מותר לברך, וכדאמרין בברכות [כ"ב א'] נהוג עלמא כר' יהודה בבעל קרי שיכול להתפלל ולברך וללמוד קודם טבילה. ואעפ"כ אומר ר"י, דאין לגעור בנשים שמברכות אחר הטבילה כיון דאיכא טבילת גר דלא מצי לברך לא חילקו. וכן בנטילת ידים לא חילקו בין נטילה של אחר בית הכסא דלא מצי לברך קודם. מיהו בנטילה יש טעם אחר לברך אחר נטילה קודם ניגוב, כדאמרין [סוטה ד' ב'] האוכל לחם בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא. ויש מפרשים, דבכל טבילות קאמר דגברא לא חזי דקודם שירד למים אינו צריך לברך שמא מחמת הפחד ימנע ולא יטבול, ואחרי שירד אז הוא ערום ואסור לברך משום דלבו רואה את הערוה.

וברי"ף כתב בשם הגאונים, שלא אמרו אלא באותה טבילה שאינו ראוי לברכה, ולכן בזמן הזה שביטלו את טבילת עזרא שייך דין זה בטבילת גר בלבד. וכ"כ הרמב"ם [פ"א מברכות ה"ז]. וכתב הר"ן, דמה שמברכים בכל הטבילות "על" הוא כיון שבגר כך הוא נוסח הברכה מחמת שהוא אחרי הטבילה, ולא רצו לתקן ב' נוסחים לברכת הטבילה. ולכן אף כשנעשית לפני הטבילה צריך לברך ב"על". וכן בנטילת ידים מפני שפעמים שפסולות לברכות.

עוד כתב הר"ן, דמדין זה דכל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתה למד הרמב"ם [פ"ו מסוכה ה"ב] שצריך לברך "לישב בסוכה" קודם שישב, שאם ישב תחלה לא הוי עובר לעשייתה. ולא נהירא, דהרי ודאי אילו רצה לאכול מעומד

ה חילוק זה הביאו הב"י סי' תקפ"ה.
ו ועי' טוש"ע ס"ס קנ"ח.

ולטייל בסוכה מעומד הרי יצא ידי חובתו, דעיקר המצוה היא העיכוב בסוכה ואין נפק"מ בין ישב ללא ישב, וכל שלא אכל ונתעכב שם עובר לעשייתה הוא. ולשון "לישב" הכונה כעין לדור, ותיקנו לשון לשון משום לישנא דקרא דכתיב "בסכות תשב".

וגרסינן בירושלמי [ברכות פרק ט' הלכה ג'], חוץ מקדושין בבעילה שאין צריך עובר לעשייתה. וכתב הרמב"ן הטעם בזה, שאין ראוי לברך על המצוה אלא כשהיא מזומנת לפניו לעשותה, ובאותה שעה הרי הוא עם האשה במטה ואין ראוי לברך משום "לא יראה בך ערות דבר". ולא הצריכוהו חכמים לבטל להתכנסות הוא בבגדו והיא בבגדה. ומכל מקום שמעינן מינה דבקדושי כסף ושטר צריך לברך ברכת אירוסין עובר לעשייתה. וכן כתב הרי"ף בתשובה, והרמב"ם [פ"ג מאישות הכ"ד]. אמנם בתוספות פירשו, דהדין שצריך לברך עובר לעשייתה הוא דוקא כשעושה המצוה הוא שמברך, אבל כשמברך אחר לא.

עוד כתב הר"ן, דכלל זה אינו אלא בברכת המצות, אבל ברכת השבח מברכין אותם לאחר מכן, שאין ראוי לומר שכשיתקרב לראות ים הגדול יהא עוצם עיניו ומברך ורואה אלא רואה ומברך, וכן בכולן. ולכן נהגו לסדר הברכות של שחרית בבית הכנסת, שאף ששמע התרגול בחצי הלילה מברך עליו בשחר, דכיון דלאחר מכן מברך לא תיקנו חכמים שיהיה סמוך לברכה.

אמנם בירושלמי [ברכות פ"ט ה"ב] גבי ברקים היה יושב בבית הכנסת או בבית המרחץ, אם יכול הוא לצאת בתוך כדי דבור יצא ואם לאו לא יצא. ונראה מזה, שברכת השבח הם דוקא בתוך כדי דבור של ראייה ושמיעה. אלא י"ל שסדר הברכות הללו שמברכין בשחרית בבית הכנסת ברכת השבח הן על מנהגו של עולם, ואפילו אם לא שמע שכוי מברך עליו וכן בכולן, ומנהגן של ישראל תורה היא, וכ"כ הרמב"ם. אבל הרמב"ם [פ"ז מתפלה ה"ט] כתב, שכל ברכה מהן שלא נתחייב בה אינו מברך אותה וזה שנהגו העם לברך ברכות אלו כולן זו אחר זו בבית הכנסת בין נתחייבו בין לא נתחייבו, טעות הוא בידם.

וכתב הר"ן, שנהגו לענין ברכות הנישואין [ר"ל שבע ברכות] שאין מברכין אלא לאחר שתכנס לחופה, לפי שברכות הללו הם ברכות תפלה ושבח, שהרי מברכים אותם כל שבעה, וכן נראה מדברי הבה"ג. אבל הרמב"ם [פ"י מאישות ה"ג] שצריך לברך אותן קודם נשואין, וכן דעת הרמב"ם. ולא מפני שהיא בכלל מה שאמרו כל המצות כולם מברך עליהן עובר לעשייתה, שהרי ברכות השבח הן, אלא מפני שחופה ייחוד היא ובעיא ראויה לביאה, וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה.

דף י'

... אטו בדיקת חמץ דאורייתא? דרבנן היא! דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה. צבור אחד של חמץ, ולפניו שני בתים בדוקין, ואתא עכבר ושקל, ולא ידעינן אי להאי על אי להאי על - היינו שני שבילין ... ספק על ספק לא על - היינו בקעה ... על ובדק ולא אשכח - פלוגתא דרבי מאיר ורבנן ...

לעיל [ט' ב'] דנה הגמ' בשני ציבורין אחד של מצה ואחד של חמץ, ולפניהם שני בתים אחד בדוק ואחד שאינו בדוק, ובאו שני עכברים אחד עם מצה והשני עם חמץ, וכל אחד נכנס לבית אחר ואיננו יודעים כל אחד להיכן נכנס. ומסקנת הגמ' דדין זה דומה לדין שנאמר לגבי שתי קופות שאחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניהם שני סאין אחד של חולין ואחד של תרומה, ונפלו אלו לתוך אלו מותרים, כי תולים שהאיסור נפל לתוך דבר האסור וההיתר לתוך דבר המותר. ואף ששם הוא לענין תרומה בזמן הזה שהיא דרבנן ואיסור חמץ הוא דאורייתא, מ"מ גם כאן הוא דרבנן לאחר הביטול ולכן גם כאן יש להקל בזה.

עוד אמרו, בשני בתים בדוקים ועכבר נכנס עם חמץ לאחד מהם ואיננו יודעים לאיזה בית נכנס, תלוי הדבר במחלוקת בדין "שני שבילין", שאחד מהם טמא ואחד טהור, והלכו ב' אנשים בשבילים אלו [כל אחד בשביל אחר] לדעת רבי יהודה אם שאלו [להכנס] כל אחד בפני עצמו טהורים כיון שלכל אחד יש חזקת טהרה, ואם שאלו שניהן בבת אחת טמאים. ולדעת רבי יוסי בין כך ובין כך טמאים. ואמר רבא ואיתימא רבי יוחנן, דבבת אחת לכו"ע טמאים, ובזה אחר זה לכו"ע טהורין. לא נחלקו אלא בבא להשאל עליו ועל חברו. דרבי יוסי מדמי ליה לבת אחת, ורבי יהודה מדמי ליה לזה אחר זה.

ומבואר מדברי רש"י, שדין החמץ שוה לדין הטומאה, ולפי"ז כיון שקיימא לן [עירובין מ"ו ב'] רבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי, אם ב' הבתים של אדם אחד או של שנים ובאו לשאול בבת אחת או שבא האחד לשאול עליו ועל חברו שניהם צריכין בדיקה, ואם באו לשאול זה אחר זה אין שום אחד מהם צריך בדיקה. וכ"כ הטור [סי' תל"ט], והוסיף בזה, שבאופן שצריך בדיקה היינו אפילו אם ביטל החמץ, וכן מה שאי"צ בדיקה באופן שנשאל בזה אחר זה הוא דוקא באופן שביטל החמץ.

אבל הרמב"ם [פ"ב הי"א] כתב סתם אינו צריך לבדוק פעם שניה, ולא חילק כלל בדבר. ועי' ברב המגיד שרצה לתת טעם לדבריו, והניח הדבר בצריך עיון.

והקשה הב"י על דברי הטור הסובר שכל הנידון בזה הוא דוקא באופן שביטלו, הרי כשביטלו הו"ל ספק דרבנן. ותיירץ, דכיון שהם של אדם אחד או כשל אדם אחד לא הוי ספק גמור אלא דומה לודאי, שהרי על כרחך יש חמץ ברשותו, ולכן אפילו ביטל דליכא אלא איסורא דרבנן אזלינן לחומרא. ומ"מ קשה דהו"ל לחלק בין כזו גדול לקטן, שהרי בכזו קטן שיכול העכבר לאוכלו יש כאן ספק ספיקא, וכדמצינו בדברי הטור לענין תשע ציבורים של מצה [עי' בסיכום לדף ט']. ושמא יש לומר דאין הכי נמי דכל כהאי גוונא אינם צריכים לבדוק, וסמך דין זה לעיל. ועוד יש לומר, דהספק שמא העכבר אכל את כולו הוא רחוק קצת, ודוקא לגבי תשעה ציבורין דוקא מועיל ספק זה כיון שהספק השני הוא ספק שמא בכלל אין כאן חמץ. ועוד שדין כל קבוע כמחצה על מחצה דמי הוא חידוש ולכן יש לצרף גם צד רחוק כזה שהעכבר אכלו כולו. [ואמנם מצינו ברש"י ד"ה כל דבר דאמרינן עכבר אכלה, אך שם יש לכך ידים מוכיחות עיי"ש].

עוד איתא בגמ', דאם ראינו עכבר עם חמץ ואין יודעים אם נכנס לבית בדוק או לא, דתלוי במחלוקת רבי אליעזר ורבנן שנחלקו בנכנס לבקעה שיש בתוכה שדה שיש בה דבר טומאה אך אינו יודע אם נכנס לשדה ההיא כלל, לדעת רבי אליעזר טהור, שהיה רבי אליעזר אומר ספק ביאה טהור ספק מגע טומאה טמא, ולדעת חכמים גם באופן כזה טמא. אמנם כתב רש"י, דחכמים מטמאים כיון דהו"ל ספק טומאה ברשות היחיד [עי' סוטה כ"ח ב'], אך לגבי בדיקת חמץ גם הם מודים כיון דבדיקת חמץ דרבנן.

אך דעת הרמב"ם [פ"ב הי"ב] להחמיר בזה, וכפשטות דברי הגמ' שדין בדיקת חמץ כדין טומאה.

וכשראו את העכבר שהכניס כבר לבית ואח"כ חיפשו הכזר בבית ולא מצאו, איתא בגמ' דתלוי במחלוקת רבי מאיר ורבנן שנחלקו בדבר שהוא בחזקת טומאה, דלר"מ לעולם הוא בטומאתו עד שיודע לך הטומאה היכן היא. ולחכמים בודק ואם לא מצא טהור. ופירש רש"י, דלגבי בדיקת חמץ אפילו לרבי מאיר אמרינן עכבר אכלה דבדיקת חמץ דרבנן, וכמו שכתב באופן הקודם. וכתב הטור [שם], דאפילו לא ביטל אין צריך לבדוק, שהרי הלכה כחכמים ולשיטתם טהור אפילו בטומאה דאורייתא, ואם כן הוא הדין שחמץ מותר אף שהוא דאורייתא. וכן סתם הרמב"ם [שם הי"א].

וכשראו את העכבר שהכניס כבר לבית ואח"כ חיפשו הכזר ומצאו, איתא בגמ' דתלוי במחלוקת רבי רשב"ג לענין שדה שנאבד בה קבר ואח"כ נמצא בה קבר, דלרבי הנכנס לתוכה טהור, שאני אומר קבר שאבד הוא קבר שנמצא, ולרבן שמעון בן גמליאל צריכה כל השדה להיבדק. וכתב הטור, שאם לא ביטל תבדק כל הבית דהוי ספיקא דאורייתא, ואם ביטל אינו צריך דהוי ספיקא דרבנן. אמנם הרמב"ם [שם הי"א] סתם גם דין זה.

בשו"ע [סימן תל"ט סעיף ב'] כתב : ב' צבורין, אחד של חמץ ואחד של מצה, וב' בתים, אחד בדוק ואחד שאינו בדוק, ובאו שני עכברים זה נטל חמץ וזה נטל מצה ואין ידוע לאיזה בית נכנס זה שנטל החמץ [דין זה מוסכם על כל הפוסקים, שהרי כן נתבאר בגמ'. ומוכח בגמ' דמייירי שביטלו. ולדעת הטור לעיל יש בזה קולא באופן שהכזר קטן ויכול לאוכלו כולו שאף אם לא ביטלו. משנ"ב ס"ק ז']; וכן שני בתים בדוקים וצבור אחד של חמץ ובא עכבר ונטל ואין ידוע לאיזה בית נכנס [כהמקרה הנ"ל שדימתה הגמ' לשני שבילין, ולשון המחבר משמע דאף בלא ביטל וכדעת הרמב"ם, ונתבאר למעלה שלדעת הטור הוא דוקא כשביטל, אא"כ באו לישאל בזה אחר זה דבכל אופן מותר. משנ"ב ס"ק ח'], או שידע שנכנס לאחד מהם ונכנס אחריו ובדק ולא מצא כלום [כהמקרה הנ"ל שדימתה הגמ' למחלוקת ר"מ ורבנן, ובזה גם הטור מודה דאם ביטל אי"צ לבדוק כנ"ל], או שבדק קצת מהבית ומצא כבר [כהמקרה הנ"ל שדימתה הגמ' למחלוקת רבי ורשב"ג, וכדעת הרמב"ם דאף בלא ביטל, ודלא כהטור הנ"ל דזה דוקא בביטל], אינו צריך לחזור ולבדוק. וכתב הרמ"א : כך הם דברי הרמב"ם, אבל מסקנת הפוסקים אינו כן [ולפי הנ"ל כונת הרמ"א רק על הדין השני דציבור אחד של חמץ ואין ידוע לאיזה נכנס, ועל הדין האחרון שנכנס עכבר עם חמץ בדק קצת מהבית ומצא כבר, וכ"כ המשנ"ב ס"ק י"א. ועי' להלן].

וכתב הט"ז [ס"ק ג'], שבמקרה הראשון בשו"ע שאין יודעים על כל עכבר להיכן נכנס, מיירי שבטלו [כמבואר בגמ'] וה"ל ספק דרבנן ולכן אזלינן לקולא'. ואף שהרמב"ם סובר לגבי ט' צבורין צריך לחזור ולבדוק אף אם ביטלו [עי' בדברינו לעיל דף ט'], יש לחלק דשם אנו רואין בוודאי שנעשה השינוי לפנינו בבית זה בכניסת העכבר אלא שספק נכנס עם חמץ, משא"כ כאן שאנו מסתפקים אם בכלל נכנס עכבר, לכך אפילו בא לשאול בבת אחת אותן ב' בתים א"צ לבדוק דכיון שבטלו הוי ליה ספיקא דרבנן ולא כמו ספק טומאה שהוא ספיקא דאורייתא [ובלבוש חילק בזה, דלגבי ט' צבורין אין לו במה לתלות, משא"כ כאן תולה כל אחד בחבירו. וקשה דמה לו לתלות בספק הכניסה יותר מספק חמץ ספק מצה].

והרמב"ם כתב עוד דין שלא הועתק בשו"ע, והוא כשהניח חמץ ובא עכבר ונטלו וספק נכנס לבית זה או לא נכנס [דאיתא בגמ' דתלוי במחלוקת רבי אליעזר ורבנן בנכנס לבקעה] צריך בדיקה. וקשה דהא אמרינן לעיל בודאי נכנס אלא שספק באיזה בית נכנס [ר"ל האופן של ב' שבילין] דא"צ בדיקה, וכ"ש כאן שהספק אם בכלל נכנס שא"צ בדיקה. וי"ל, דמיירי דוקא באופן שהחמץ היה בחצירו, וכיון שביתו הוא באותו חצר הוא קרוב לודאי שהחמץ שם. וכמו כן צריך לבדוק כל הבתים שבאותו חצר, דזה ממש דומה לדין נכנס לבקעה שמסתפקים בכל השדות שבאותה בקעה שמא נכנס להם [כדעת חכמים כנ"ל], משא"כ בנכנס ואין יודעים לאיזה בית מיירי שהם ב' בתים ואין רשות אחת המחברת ביניהם. והרב המגיד תירץ ע"ז, דלעיל כיון שיש בית אחד שודאי אינו צריך בדיקה לכן תולים בשניהם לפטור, משא"כ כאן. וקשה על תירוץ זה, שהרי אפשר לומר גם איפכא דכיון שיש כאן אחד שודאי צריך בדיקה יש להחמיר בשניהם, וגם שלפי"ז אם יש לאדם אחד שני בתים ובדק לאחד מהן ואינו יודע לאיזה מהן בדק נמי נאמר דא"צ בדיקה, כיון דבודאי בדק לאחד מהם. ואין לומר דבאמת כך הדין, דא"כ ה"ל לפוסקים להזכיר מזה.

עוד כתב הט"ז [ס"ק ד'], דמה שכתב הרמ"א שזו שיטת הרמב"ם אבל מסקנת הפוסקים אינו כן, כונתו דלדעת הטור בכך גדול בעיני דוקא שיבטל, ובעכבר נכנס עם חמץ ואין ידוע לאיזה בית שכתב הטור דלא מהני אם בא לשאול בבת אחת אפילו אם בטלו, ובזה אחר זה מותר דוקא שביטלו. וקשה מכתובות [כ"ז א'] דהגמ' אומרת דין זה של בא לישאל אף על דין זונה לכהונה עיי"ש, שהוא דאורייתא, וכן הר"ש בתרומות [פ"ז מ"ה ו'] הביא בשם הירושלמי דגבי תרומה נמי מהני זה אחר זה כמו לגבי ב' שבילין, ותרומה היא דאורייתא. וביו"ד סי' קי"א [ס"ק ו'] הארכתי בזה. ועוד קשה, דביו"ד סי' ק"ט מהני ביבש ביבש זה אחר זה אף שהוא דאורייתא. ולכן נראה, דמה שכאן לא מקילים בשני שבילים הוא מחמת יש לו לתקן הספק דאורייתא שיבטל ועי"ז יהיה ספק דרבנן, ואף לאחר זמן איסורו דא"א בביטול עכ"פ אפשר בבדיקה ולמה יכניס עצמו בספק.

ז אף שבדברי הט"ז לא נתברר על איזה אופן קאי שמיירי שביטלו, לכאורה נראה מהמשך דבריו דקאי על האופן הראשון, וכן נראה מחשבון הדברים, וכמו שכתבנו בפנים. וכן ביאר במשנ"ב דברי השו"ע.

כתב המג"א [ס"ק ה' ובמשנ"ב ס"ק י'] בשם הרב המגיד, דמה שא"צ לחזור ולבדוק באופן הראשון בשני עכברים שאין ידוע על כל אחד להיכן נכנס, מיירי שביטל, וא"כ אינו אלא ספיקא דרבנן כיון שאינו ספק קבוע [ועי' ביו"ד סי' קי"א]. ועי' סי' תמ"ב ס"ח דאם הוא קודם שעה ו' מבטל לכתחילה ודיו [כ"ה בכל הדינים שבסעיף זה. משנ"ב שם].

אמר רבא: עכבר נכנס וכבר בפיו, ונכנס אחריו ומצא פירורין - צריך בדיקה, מפני שאין דרכו של עכבר לפרר. ואמר רבא: תינוק נכנס וכבר בידו, ונכנס אחריו ומצא פירורין - אין צריך בדיקה, מפני שדרכו של תינוק לפרר ...

כתבו התוס' והר"ן, שגם בתינוק שתולים הפירורים בכך שהכניס כיון שדרכו של תינוק לפרר, מ"מ אם אין בפירורים כדי כל הכך שהכניס צריך בדיקה [ובעכבר שנכנס אף אם מצא פירורים כדי הכך אין תולים בה כיון שאין דרכו לפרר. רא"ש]. וכן העתיק הטור [סי' תל"ח]. ובב"י הביא, שמלשון הרמב"ם [פ"ב ה"ט] שכתב: ראה תינוק שנכנס לבית בדוק ובידו כר ונכנס אחריו ומצא פירורין אינו צריך לבדוק, שחזקתו שאכלו, ואלו הפירורין שנפלו הימנו בשעת אכילה שדרך התינוק לפרר בעת אכילתו, ואם לא מצא פירורין כלל צריך לבדוק. עכ"ל. משמע בהדיא דלדבריו מיירי כשמצא פירורים פחות מכל הפת, אלא שתולים שאת השאר התינוק אכל. ונסתפק הב"י לדברי הרמב"ם, באופן שמצא פירורים כדי כל הכך אם תולים בתינוק שמא פירר ולא אכל ממנו כלום, או שלשיטתו דרך התינוק לפרר דוקא בשעת אכילה, וכיון שנמצאו שם פירורים כדי כל הכך הרי שודאי לא אכל מהכך, וחוששים שמא פירורים אלו ממקום אחר באו. והצד הראשון נראה יותר.

בהמשך מסתפקת הגמ' כשראינו עכבר נכנס וכבר בפיו ואח"כ עכבר יוצא וכבר בפיו אם תולים שזה אותו כר שנכנס, ואת"ל שתולים שזהו אותו עכבר, עכבר לבן נכנס וכבר בפיו, ועכבר שחור יוצא וכבר בפיו מהו, ואת"ל עכברים לא שקלי מהדדי, עכבר נכנס וכבר בפיו, וחולדה יוצאה וכבר בפיה, ואת"ל דחוששים דאחר הוא, עכבר נכנס וכבר בפיו וחולדה יוצאה וכבר בפיה חולדה מהו, ונשארה הגמ' בכל זה בתיקו.

ופסק הרמב"ם [פ"ב ה"ג] דבכל אופן צריך לבדוק, ורק באופן האחרון של עכבר בפיו חולדה אי"צ לבדוק [וכשיטת הרמב"ם שפוסק בכל מקום כאת"ל האחרון]. והטור [שם] כתב, דבספיקות אלו רבו בהם הדעות, והמחזור שבהם שבאופן שלא ביטל חייב לחזור ולבדוק שהוא דאורייתא, ובאופן שביטל פטור כיון שהוא מדרבנן.

וכתב הב"י דיש לדקדק ע"ד הטור, דגם באופן שלא ביטל יבטל עכשיו וכבר אין כאן ספיקא דאורייתא. ותירץ, דכיון דחל הספק קודם הביטול הוי ספיקא דאורייתא, ואף על פי שיבטל אחר כך כבר לא יועיל לו להיפטר, כי כבר נקבע על בית זה שהוא בחזקת שאינו בדוק וצריך לקיים בו מצות חכמים כמו בכל בית שאינו בדוק [ועי' עוד בזה בדברי הב"י להלן בדין ככר בשמי קורה].

ח כנ"ל בהערה הקודמת.

בשו"ע [סימן תל"ח סעיף א'] כתב: עכבר שנכנס לבית בדוק וככר בפיו, ונכנס אחריו ומצא פירורין אפילו כדי כל הככר, צריך לחזור לבדוק הבית אחר הככר שהכניס; לפי שאין דרכו של עכבר לפרר, והני פירורין מעלמא אתו ולא מאותו ככר. אבל אם תינוק נכנס לבית בדוק וככר בידו ונכנס אחריו ומצא פירורין, אינו צריך לחזור ולבדוק שחזקתו שאכלו, ואלו הפירורין שנפלו ממנו בשעת אכילה, שדרך התינוק לפרר [דעת הרמב"ם, וכהצד הראשון בב"י דלדעתו אין חילוק כמה פירורים מצא]. וי"א שאם אין בפירורין כדי כל הככר, צריך לחזור ולבדוק [דעת התוס' הר"ן והרא"ש]. [כתב הרמ"א, דדיני עכבר נכנס ויוצא השמיט הרב, הואיל ולא שכחתי. וכתב ע"ז הט"ז "ואני אומר דכולהו צריכי, לאשמועינן כה"ג בגוי דשכיח". ועי' משנ"ב להלן שהביא דברי המקור חיים שהשיג על הט"ז].

הקשה הט"ז [ס"ק ב'], דבנכנס תינוק אמרינן שאכל הפת, ולכאורה הא אמרינן בגמ' [ט' א'] גבי גררה חולדה דלא אמרינן אתי ספק אכילה ומוציא מידי ודאי חמץ, והרי כאן אמרינן חזקתו שאכלה. ויש לומר, דכאן יש רגלים לדבר מאחר שיש כאן פירורין, ולכן אם לא היו פירורין כאן אין להוציא מידי ודאי חמץ. והתוס' והר"ן [ה"ש אומרים] סוברים דאינו מוציא מידי ודאי חמץ אא"כ יש כדי כל הככר.

כתב המג"א [ס"ק א'], שהב"ח כתב דמה שצריך לחזור ולבדוק הבית בעכבר הנכנס עם חמץ, היינו דוקא החדרים הפתוחים, אבל הנעולים א"צ בדיקה ואין חוששים שהכניסה דרך חור. ואם ראינו לאיזה חדר נכנס שאר החדרים א"צ בדיקה. ולי נראה, ד'בית' פירושו 'חדר', ואין צריך בדיקה אלא אותו חדר שראינו שנכנס לשם, אבל לגבי שאר חדרים הוא דומה בספיקת הגמ' בנכנס לחצר ואינו יודע אם נכנס לבית ולמסקנא אף על פי שקרוב לבית מאד תלינן להקל, וא"צ לבדוק אם ביטל או שאין הככר גדול [וכמו שנתבאר למעלה]. ואם לא ידענו לאיזה חדר נכנס, היינו הספק של ב' בתים ולא ידענא להי עייל. ובמשנ"ב [ס"ק ה'] העתיק בקצרה את מסקנת המג"א.

עוד כתב המג"א [ס"ק ב' ובמשנ"ב ס"ק ו' ז'], דגם כלב ותרגול דומים לעכבר שאין דרכן לפרר [ב"ח רוקח]. ובתינוק מיירי שאין בו דעת, דאם יש בו דעת נאמן לומר שאכל כולו [וכמו ש"ס תל"ז].

כתב המשנ"ב [ס"ק א' ב'], דמה שמחמירים בככר בפיו עכבר, אפילו אם היה הככר קטן שיוכל עכבר לאכלו ואפילו ביטל החמץ, אפ"ה לא תלינן לקולא מטעם ספיקא דרבנן, משום דכיון דידעינן בודאי שהעכבר גרר החמץ לפנינו אין ספק מוציא מידי חזקת ודאי איסור. ומה שתלינן להקל בתינוק הוא דוקא מצא פירורין, אבל אם מצא ככר שלם אין צריך בדיקה, דתלינן דזהו הככר שהכניס העכבר. ודוקא בביטל אבל בלא ביטל דהוא מלתא דאורייתא לא תלינן להקל וצריכין לבדוק עדיין כל הבית אם לא שהכירו שזהו שנטל העכבר.

עוד כתב [ס"ק ד'], דמה שצריך לחזור ולבדוק בעכבר, הוא דוקא שראינו עכבר נכנס עם חמץ אבל מצא סתם חמץ בבית אחר בדיקתו א"צ לחזור ולבדוק כל הבית בשביל זה.

עוד כתב [ס"ק ז' ח'], דאם לא מצא פירורין אף בתינוק אסור, דאין לתלות שאכלו דאין ספק מוציא מידי ודאי חמץ, וצריך לחזור ולבדוק אותו חדר שראה שנכנס שם התינוק [וכמבואר ברמב"ם הנ"ל]. ומה שבתינוק חזקה שאכלו הוא אפילו לא ביטלו.

עוד כתב [ס"ק ט' י"א], שלדעת הרמב"ם [שהיא הדעה הראשונה בשו"ע], אין נפק"מ בין אם היו רק מעט פירורין בין אם היו כדי כל הככר [ר"ל, כמו שצייד הב"י בזה כנ"ל]. והעיקר כסברת הרמב"ם. אך אם לא ביטל וכבר עבר הזמן שאין יכול לבטל יש להחמיר לחזור ולבדוק. כתב המקור חיים דגוי שנכנס עם חמץ בבית הבדוק, א"צ לחזור ולבדוק הבית, דדוקא בעכבר ותינוק חיישינן שדרכן להטמין משא"כ בגוי אין דרכו בכך אלא או לאכלו או להוליכו לביתו. וציין השער הציון, שהמקור חיים השיג שם על הט"ז שכתב להיפך [הבאנו דברי הט"ז למעלה].

בעי רבא: ככר בשמי קורה צריך סולם להורידה או אין צריך? מי אמרינן כולי האי לא אטרחוהו רבנן כיון דלא נחית מנפשיה - לא אתי למיכלה, או דילמא: זימנין דנפל ואתי למיכלה ...

פסק הרמב"ם [פרק ב' הי"ג י"ד] דככר בפיו נחש אינו צריך להוציאו, וכן שאם היה חמץ בבור אין מחייבין אותו להעלותו אלא מבטלו בלבד ודיו. אך ככר בשמי קורה צריך להורידו שפעמים יפול משמי קורה [וכנ"ל שפוסק כ"אם תמצא לומר"] והטור [סי' תל"ח] פסק, דבכל הספיקות האלו באופן שביטל שאז הבדיקה היא רק מדרבנן אי"צ לחזור ולבדוק, ואם לא ביטל צריך לחזור ולבדוק [וכשיטתו למעלה]. וכתב הטור, שהראב"ד [בהשגה על הרמב"ם] כתב דספיקות אלו הם רק כשבדק וביטל ולאחר איסורו מצא, אך אם הטמינו מלכתחילה שם ודאי אסור דהו"ל כמטמין בבור. וכתב ע"ז הטור שאין דבריו נראין, שהרי כיון שביטלו אינו שלו ואין כאן הטמנה, ומה שאסור להטמין בבורות היינו כשלא ביטלו. וכמו שכתב הרמב"ם לגבי ככר בבור שמבטלנו ודיו וכתב עליו הראב"ד שטעה מטעם הנ"ל, אך נראה שלא טעה.

והעיר הב"י, דהראב"ד לא כתב כן על הספק דככר בשמי קורה, אלא דוקא על ככר בבור, אלא שהטור סובר דאין חילוק ביניהם. אך עי' בהרב המגיד שסבור שלא חלק הראב"ד אלא בזו דחמץ בבור בלבד. ואף שגם הטור חולק על הרמב"ם וכמו שנתבאר לעיל, מ"מ כתב דהרמב"ם אינו טועה כמו שכתב הראב"ד, אלא חלוק בסברא כנ"ל. ועל עצם טענת הטור על הראב"ד שאין כאן הטמנה דכיון שביטלו אינו שלו והאיסור להטמין בבורות היינו כשלא ביטלו, יש לדחות, דהראב"ד לא אמר דהוי מטמין ממש, אלא דהוי כמטמין, ורצה לומר שכמו שמטמין אף על פי שביטלו אחר הטמנה עובר על מצות חכמים שצוו לבערו, אף זה כן. אבל מה שיש לטעון על הראב"ד הוא טענת הרב המגיד שם שיש לחלק בין מטמין בידיים לחמץ שנפל בבור, עיי"ש.

ומה שהשיג הטור על הבנת הראב"ד, נראה שסובר הטור שספיקות הגמ' הן בין מצא חמץ קודם זמן איסורו בין מצאו לאחר זמן איסורו, ופסק שאם לא ביטל ומצאו אחר זמן איסורו צריך להוציאו משום דהוי ספיקא דאורייתא, ואם

כתב המשנ"ב [ס"ק י"ב], דהחק יעקב כתב דבפחות מכזית אף בכר בקורה א"צ סולם להורידו וסגי בביטול. ויש מפקפקין בזה.

משנה. רבי יהודה אומר: בודקין אור ארבעה עשר, ובארבעה עשר שחרית, ובשעת הביעור. וחכמים אומרים: לא בדק אור ארבעה עשר - יבדוק בארבעה עשר, לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד. ומה שמשירי יניחנו בצינעא, כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו.

מסקנת הגמ' בדעת רבי יהודה דכונתו דאם לא בדק אור י"ד בודק י"ד שחרית, ואם לא בדק ב"ד שחרית בודק בשעת הביעור דהיינו שעה ששית. אבל מכאן ואילך אינו בודק דחייש ר' יהודה שמא יבוא לאוכלו. ורבנן לא גזרו גזירה זו כיון דהוא עצמו מחזר אחריו לשרפו.

וברש"י ביאר, דמה שאמרו חכמים 'בתוך המועד' היינו בשעה ששית עד שתחשך. והקשו **תוס'** למה נשתנה הלשון ממה שאמר רבי יהודה 'שעת הביעור'. ולכן כתבו ד'בתוך המועד' היינו מתחלת שבע עד סוף הפסח, ולאחר המועד צריך לבדוק כדי שלא יתערב לו חמץ של איסור בשל היתר ויאכלנו. ורש"י לא רצה לפרש כן מפני שפירש במשנה ריש מכילתין דבודקים שלא יעבור בבל יראה [וזה לא שייך לאחר הפסח]. ובר"י [והרא"ש והרמב"ם [פ"ג ה"ה]] פירשו כדברי **תוס'.**

וכתב הר"ן, דאמנם יש ליישב פירש"י בטעם שינוי הלשון בין רבנן לר"י, שלרבנן כיון שיכול לבדוק גם לאחר שעה ששית לכן אינו נקרא 'שעת הביעור' [ולכן אמרו 'תוך המועד' שהכונה מועד איסור], אך אכתי קשה שרש"י פירש ד'יבדוק לאחר המועד' היינו לאחר הביעור עד שתחשך, ולכאורה למה לא יבדוק משתחשך. ואפשר דכיון שאז הוא ענוש כרת מודים חכמים שאף שמחזר עליו לשרפו מ"מ יש לחשוש שיאכל ממנו. אבל הנכון כמו שפירש הרי"ף [ותוס' והרא"ש והרמב"ם] כנ"ל. ואע"ג שאינו אסור אלא מדרבנן לאחר הפסח, מ"מ כשם שקנסוהו ואסרוהו בהנאה עשו חזוק לדבריהם כשל תורה להצריכו אף בדיקה.

וכתב הרמב"ם [שם ה"ו], שעל הבדיקה שלאחר הפסח לא יברך כלל. וכתב הרב המגיד שהטעם מאחר שכבר מותר לאכול חמץ והבדיקה היא רק להבדיל בין חמץ זה שעבר עליו הפסח לחמץ אחר, והיאך יברך על ביעור חמץ. אבל בתוך הרגל שהוא מצווה שלא יראה שום חמץ ברשותו ודאי יש לו לברך. והו"ד בב"י [סי' תל"ה].

בשו"ע [סימן תל"ה סעיף א'] כתב: לא בדק בליל י"ד, יבדוק ביום י"ד באיזו שעה שיזכור מהיום. לא בדק כל יום י"ד, יבדוק בתוך הפסח. לא בדק בתוך הפסח, יבדוק לאחר הפסח, כדי שלא יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה [כפירוש הראשונים דלא כרש"י]; ועל הבדיקה שלאחר הפסח לא יברך [כמש"כ הרמב"ם עפ"י הרב המגיד].

כתב ה"ט"ז [ס"ק א'] דמה שיבדוק בתוך הפסח הוא אפילו ביו"ט עצמו. ואף על גב דאין חמץ ידוע, מ"מ הרי זה כידוע כיון דרגיל בו כל השנה ודאי נשארו שם חתיכות חמץ, וראייה

ביטל רצה לומר אם מצאו בזמן שיכול לבטל דהיינו קודם זמן איסורו כיון דהוי ספיקא דרבנן אין צריך להוציאו אלא מבטלו ודי. אמנם הראב"ד סובר דבנמצא קודם זמן איסורו ודאי אסור כיון שהוא ברשותו אם אינו מוציאו הרי הוא כמטמין בבורות, והספק בגמ' הוא דוקא בשמצאו אחר זמן איסורו שכבר אינו ברשותו. [ובבב"י שקיל וטרי בזה, וכן צידד בסוף דבריו. ועי' מה שהבאנו מדבריו בזה בעכבר נכנס ועכבר יוצא וכו' בקטע הקודם].

והסיק הב"י, דהטור סובר ממש ב'כהרמב"ם' דין ככר בבור דתלוי רק אם הגיע זמן איסורו או לא, שכשלא בא זמן איסורו יכול עדיין לבטל. ולהראב"ד אם נודע לו קודם זמן איסורו אף על פי שביטל קודם לכן צריך להוציאו.

ובשו"ע [סימן תל"ח סעיף ב'] כתב: כזית חמץ למעלה על הקורה, מחייבים אותו להביא סולם להורידו מפני שפעמים יפול מהקורה; אבל אם היה חמץ בבור, אין מחייבים אותו להעלותו אלא מבטלו בלבו ודין [וכדעת הרמב"ם והטור, והיינו קודם זמן איסורו כנ"ל, וכדלהלן].

ה"ט"ז [ס"ק ד'] כתב כמסקנת הב"י כנ"ל דדעת הטור כדעת הרמב"ם, אלא שהטור כתב דינו בשלא ידע מהחמץ עד לאחר זמן איסורו ועכשיו אי אפשר לבטלו, וממילא הוא ספק דאורייתא וצריך בדיקה, ובאמת אם אירע כן קודם זמן איסורו אפילו אם לא ביטל עדיין יש לו לבטל והוי ספיקא דרבנן, והרמב"ם מייירי כשמצא קודם זמן איסורו. ואין להקשות למה לא כתב הטור החילוק בין מצא קודם זמן איסורו ובין לאחר זמן איסורו, דיש לומר דבא לחדש דמועיל ביטול אף שהיה מקום לומר שלא יועיל על החמץ הזה כיון שלא ידע מהחמץ זה כלל בביטולו.

ובעיקר המחלוקת בין הראב"ד לטור בדין מטמין חמץ, נראה דסברת הראב"ד דאם הוא קודם זמן איסורו אף אם ביטלו צריך לבדוק משום דהוי כמטמין בבורות, שהביטול הוא משום הפקר ולא שייך הפקר במקום שאין ידו שולטת בו וגם הוא ברשותו, משא"כ אם הוא לאחר זמן איסורו והוא כבר ביטלו מקודם לכן אז למפרע הוי ביטול כיון שהוא אינו ברשותו. והטור סובר דמטמין הוא דוקא אם בשעה שביטל היה בכונתו שלא יהיה בטל, משא"כ בסתם.

ובמשנ"ב [ס"ק י"ג ט"ז] העתיק, דלענין ככר בשמי קורה אפילו נודע לו קודם זמן איסורו מחייבין אותו לבדוק, דהצריכוהו רבנן להורידו ולבערו שמא יפול בתוך הפסח מן הקורה ויבא לאכלו. וכ"ש אם נודע לו לאחר זמן איסורו ולא ביטל מקודם ואז שוב לא מהני ביטול דבדאי צריך להורידו ולבערו. ולענין ככר בבור אם נודע לו אחר זמן איסורו דאז לא מהני ביטול צריך להוציאו ולבערו. וכתב בשער הציון, דכל זה כשלא ביטל מקודם, אבל אם ביטל מקודם ונודע לו לאחר זמן איסורו מותר, וכמתבאר מדברי ה"ט"ז.

כתב המג"א [ס"ק ד' ובמשנ"ב ס"ק ט"ו], דהסיבה דחמץ בבור סגי שביטלו בלבו הוא דהוי כחמץ שנפלה עליו מפולת [עסי' תל"ג סס"ח], אבל אסור להטמין בידים [כנ"ל הרב המגיד. ועי' סימן תל"ו]. וכתב המשנ"ב, דאפילו ביטול לא יועיל אלא צריך להוציא ולבערו ב"ד.

אמנם מוכח לקמן [כ"א א'], דכל שעה חמישית מותר בהנאה.

בש"ע [סימן תמ"ג סעיף א'] כתב: חמץ מו' שעות ולמעלה ביום י"ד, אסור בהנאה [וכתב הרמ"א דאפילו חמץ של גוי אסור ליהנות ממנו. טור סימן ת"נ], ואסורו חכמים שתי שעות קודם דהיינו מתחלת שעה חמישית, ומיהו כל שעה חמישית מותר בהנאה ורשאי למוכרו לגוי, אפילו הרבה ביחד שודאי לא יאכלנו קודם פסח; ויכול להאכילו לבהמה חיה ועוף, ובלבד שיעמוד עליהם לראות שלא יצניעו ממנו, ויבער מה ששיירו ממנו, ומתחלת שעה ששית ולמעלה, אסורו גם בהנאה. וכתב הרמ"א: ובשנת העיבור שהיום ארוך, אלו הארבע שעות לפי ענין היום ומותר לאכול חמץ עד שליש היום [רמב"ם בפירוש המשנה ריש ברכות ומהרי"ו], וי"א עד ב' שעות קודם חצות [תרומת הדשן סי' קכ"א].

כתב הט"ז [ס"ק ג'], דהרמ"א הביא בשם תרומת הדשן דמותר לאכול חמץ עד שעתיים קודם חצות [ומשמע שאין הכונה לשעתיים זמניות שאם כך אין הוא חולק כלל על השיטה הראשונה], ובאמת בתרומת הדשן מבואר שהשאלה היתה במקומות שהיום מאריך הרבה יותר מ"ב שעות ובסוף ד' יש עדיין ג' שעות עד חצות עד מתי מותר לאכול חמץ, ותשובתו דלעולם מותר לאכול עד ב' שעות קודם חצות, ואף שלמסקנת רבא הטעם הוא משום יום המעונן וד' זמן סעודה לכל היא וזוהו אין אדם טועה, ולפ"ז היה מקום לומר דאפילו בימים הארוכים זמן סעודה היא בד' מתחלת היום, מ"מ כיון שהתירוץ הראשון הוא שאדם טועה ב' שעות אין לאסור לעולם רק ב' שעות קודם חצות. ומשמע כונתו על שעתיים זמניות. וכן משמע מדברי התרומת הדשן [סי' קס"ז] וא"כ הוא כמו הדעה הראשונה שהיא דעת הרמב"ם. ויש עוד להוכיח דבר זה, שהרי אסור חמץ ושחיתת פסח שייכים זה לזה כמאמר הכתוב "לא תשחט על חמץ דם זבחי" [וכמו שאמרו לעיל ה' א' עיי"ש], ושחיתת הפסח תלוי בענין היום כמו שאמרו לקמן [נ"ח א'] דמצותו תמיד משינטו צללי ערב דמתחיל שמשו לערב שזה מחצות, הרי מבואר דבתר היום אזלינן.

אמנם בהמשך כתב הט"ז דבאמת בדברי התרומת הדשן אין הדבר ברור כל כך אם כונתו לשעות זמניות או שעות שוות, ויש להוכיח לאידך גיסא שכונתו לשעות שוות, והב"ח [סי' תל"א] שיש להחמיר כהדעה הראשונה כאן, ונראה דהדיעה השניה היא לאו דסמכא כלל [ועיי' ביאור הלכה ד"ה וי"א מה שפלפל בדברי התרומת הדשן].

וכן המג"א [ס"ק ג'] הבין בדברי התרומת הדשן כמסקנת הט"ז שאין כונתו לשעות זמניות, והביא ג"כ מה שפסק הב"ח כהשיטה הראשונה, וכתב בשמו דחשבון הי"ב שעות הוא מעלות השחר עד צאת הכוכבים. אמנם הביא שהלבוש והלחם חמודות [סי' רל"ג] כתבו לחשוב מהנץ החמה עד סוף השקיעה, ואין ביניהם אלא דבר מועט. ונראה דאם שכח ולא מכר חמץ יש לסמוך על דעת התרומת הדשן, ואם היא יותר משעה עד חצות מותר למכרו. [ועיי' ברלב"ח סי' קל"ח ובר"מ אלשקר סי' ס"א]. ובמשנ"ב [ס"ק ג' ח' ט'] העתיק דברי המג"א בזה, וכתב דטוב להחמיר שחשבון השעות הוא מעלות השחר עד צאת הכוכבים, ושכן דעת הגר"א. ומתחילת שעה חמישית אפילו

מדברי הרא"ש לעיל [סי' ט'] שכתב טעם הבדיקה כיון דקים לן שנשארו פירורים, והיינו אפילו כשבדק כבר, וכ"ש כאן שלא בדק. והחילוק [בסי' תל"ג ס"ג] בין חמץ הידוע ללא ידוע, הוא כשיש חדר שאין תשמישו שם תדיר בכל השנה. וכן המג"א [ס"ק א'] הסכים לדברי הט"ז דגם ביו"ט צריך לבדוק, וכתב דאם ימצא ביו"ט יכפה עליו כלי [כמש"כ ר"ס תמ"ו], דלא כב"ח. ונראה דאפילו ביו"ט האחרון של פסח צריך לבדוק. ובמשנ"ב [ס"ק ג'] כתב דיש חולקים וסוברים דביו"ט לא יבדוק רק בחולו של מועד, והפר"ח הכריע דאם לא ביטל חמץ קודם הפסח אפשר שיבדוק אף ביום טוב, ואם כבר ביטל בודאי לא יבדוק רק בחוה"מ.

עוד כתב הט"ז [ס"ק ב'], דלפי הטעם של הרב המגיד שאין לברך על הבדיקה אחר הפסח כיון שהוא רק להבדיל בין חמץ זה לחמץ אחר ואין כאן מצוה לבערו, לפ"ז נראה דאם ביטל קודם הפסח ובא בתוך הפסח לא יברך על הבדיקה כיון דגם זה אינו עובר על בל יראה, והבדיקה היא רק כדי שלא יאכלנו. אלא די"ל כיון דאסור לאכול חמץ הוה הבדיקה חיובית מחמת איסור אכילה, וספק ברכות להקל כנ"ל. וכתב ברוקח, אפילו בדיקה שאחר המועד תהיה בנר אפילו ביום. והמג"א [ס"ק ב'] נשאר בצ"ע אם מברך כשמצא חמץ בפסח כשביטלו קודם פסח וגם קיים תקנת חכמים בבדיקה. וכתב עוד דמשמע דאם נתחמץ לו איזה חמץ גמור בפסח מברך בשעת ביעור, אבל דבר שאינו חמץ גמור אין מברך עליו. ובמשנ"ב [ס"ק ד' ה'] כתב דיש דיעות בין האחרונים על אופן שביטל, וספק ברכות להקל. עוד העתיק הדין דדבר שאינו חמץ גמור כגון שנמצא חטה בתבשיל וכיוצא בו אינו מברך. והדין דאף בדיקה שאחר המועד צריכה להיות בנר, ובחורים וסדקים.

כתב המשנ"ב [ס"ק א' ב' ג'], דאחר הבדיקה יבטל אם עדיין לא הגיע שעה ששית [דא"כ אין בידו לבטלו וכדלעיל בסימן תל"ד, רק בדיקה וביעור לבד]. ולאחר שזכור ביום י"ד מחויב לבדוק תיכף שמה ישכח עוד הפעם. מי שלא בדק קודם זמן איסורו ומת, אם כוונתו היורשים לזכות בהחמץ וחצרום קונה להם פשיטא דעברו בבל יראה וצריכים מדינא לבדוק ולבערו. ואם לא עשו כן ועבר הפסח אסור כדין חמץ שעבר עליו הפסח. אך אם לא כוונתו לזכות א"צ לבער [אם לא שמתמשין שם באותו חדר דאז בכל גווי צריכין לבער משום דלמא אתי למיכל מיניה] דאין אדם מוריש איסורא לבריה ויש חולקין וסוברים דבכל גווי מחויבין היורשין לבדוק ולבער.

דף י"א

משנה. רבי מאיר אומר: אוכלים כל חמש, ושורפין בתחלת שש. רבי יהודה אומר: אוכלין כל ארבע, ותולין כל חמש, ושורפין בתחלת שש. ועוד אומר רבי יהודה: שתי חלות של תודה פסולות מונחות על גב האיצטבא, כל זמן שמונחות - כל העם אוכלין, ניטלה אחת - תולין, לא אוכלין ולא שורפין, ניטלו שתיהן - התחילו כל העם שורפין. רבן גמליאל אומר: חולין נאכלין כל ארבע, ותרומה כל חמש, ושורפין בתחלת שש ...

מסקנת הגמ' [י"ב ב'], שטעמו של רבי יהודה הוא גזירה משום יום המעונן. ואיתא בגמ' [י"ג א'] דהלכה כרבי יהודה.

חמץ נוקשה שהוא חמץ דרבנן ג"כ אסור וכ"ש חמץ ע"י תערובות, ובתשובת נודע ביהודה [סימן כ"א] מיקל באכילת נוקשה בשעה חמישית.

עוד כתב המג"א [ס"ק א'] בשם הרמב"ם [פ"א ה"ט], דמשעה ששית אסור בהנאה מדאורייתא. וכתב הרב המגיד, דמ"מ אינו עובר בבל יראה עד הלילה אלא רק על מצות עשה דתשבינו. וכן העתיק המשנ"ב [ס"ק א'], וכתב בשער הציון, דמש"כ הרמב"ם דאסור בהנאה מדאורייתא משעה ששית אינו ברור לשיטת כל הראשונים.

עוד כתב המג"א [ס"ק ב'] בשם מהרי"ל, דאם לקבור מת בערב פסח יש להוציאו לבית הקברות ולחזור לביתם לאכול ואח"כ לקברו. ועמ"ש ס"ס תק"ו די"א דאסור לאכול קודם קבורת המת, וכאן שאני דהשעה עוברת וגם התחילו בהוצאתו. ומ"מ תמוה דגבי ק"ש קי"ל שאין מוציאים המת סמוך לק"ש ואם התחילו אין מפסיקים [סי' ע"ב סעיף ב'], וא"כ היאך יפסיקו לאכילה. לכן נראה דמוטב לאכול קודם ואחר כך יוציאו המת, ואם התחילו להוציאו אין מפסיקין לאכילה. ואם לא יכלו אח"כ לאכול יאכלו מצה עשירה או בשר ודגים. והמשנ"ב [ס"ק ו'] כתב, דאם יש שהות לקבורו וישאר זמן לאכילת חמץ יקברו המת קודם אכילה דהא אין נכון לבני החבורה לאכול קודם קבורת המת כמבואר בסימן תקכ"ו בט"ז ס"ק ו'. ואם הזמן דחוק ואפשר שלא ישאר זמן לאכילה מוטב לאכול מקודם ולקיים אח"כ ביעור חמץ בזמנו ואח"כ יתעסקו בצרכי קבורת המת.

כתב המשנ"ב [ס"ק ד'], דקודם שעה חמישית דמותר למכור לגוי אף הרבה ביחד, הוא אפילו דבר שנקרא שם בעליו עליו כגון שמכר אוצר של יין שרף לא גזרינן שיחשדוהו שמכר לו הישראל בפסח כשיראו שהגוי מחזיק בהן בפסח כיון שמכר לו עכ"פ בשעה המותרת למכור [אחרונים דלא כב"ח]. וכתב בביאור הלכה [ד"ה אסורו], דלאחר תחילת שעה חמישית אסור למכור לנכרי דהמכירה גופא נחשב הנאה. אכן בדיעבד אם מכר מצדד הפמ"ג דמהני עכ"פ דלאחר הפסח לא יהא נקרא חמץ שעבר עליו הפסח, וכן פסק בספר בנין עולם ובתשובת שואל ומשיב [ח"ב סימן מ']. ויש מאחרונים שמצדדין דאפילו אחר שש נמי בדיעבד אם מכר לא נקרא אח"כ חמץ שעבר עליו הפסח, מאחר דלכמה פוסקים לא עבר על בל יראה עד הלילה [עיין בנו"ב תנינא סימן ס"ג ובשאגת אריה סי' ע"ט ועיין בשע"ת סימן תמ"ח סקט"ו ובנשמת אדם בהלכות מכירת חמץ שאלה א']. וכשהשליך אחר חצות את חמצו לרה"ר אם מותר אחר הפסח לחזור ולזכות בו עיין לקמן בסימן תמ"ח בשע"ת ובנ"א [שם] ובשדי חמד.

עוד כתב הביאור הלכה [ד"ה אפילו] בשם האחרונים בסי' תמ"ח, דכיון שאסור להנות אף מחמצו של נכרי אסור להריח גם פת חמה של גוי. ובחמד משה מפקפק בעיקר דינא דריח פת חמץ ואפילו בישראל, לפי מה דקי"ל ביו"ד סימן ק"ח דדבר שאינו עומד לריח מותר להריח בו וכמו כן לענין פת עיין בדבריו. אכן באמת לא ברירא עיקר דבר זה אם פת אינו עומד לריח עיין לעיל סי' רט"ז בהג"ה ב' דעות בזה ועיי"ש בביאור הגר"א גם ביו"ד סי' ק"ח גופא איתא לחד מ"ד דבחמץ בפסח דאיסורא במשהו אמרינן ריחא מילתא עיין

שם. ובר מן דין יש לאסור מטעם אחר דשמא יבא לאכול, עיין במנחת יעקב [כלל ל"ו ס"ק ל"ח] שהאריך בפרטים אלו והביא שם בשם הרוקח כעין זה. ולעיל סי' רט"ז ס"ב בביאור הלכה [ד"ה המוסק] כתבנו בכגון זה לאיסור, ובפרט בחמץ דלא בדילא מיניה כולא שתא.

דף י"ב

תנו רבנן: שעה ראשונה - מאכל לודים, שניה - מאכל ליסטיין, שלישית - מאכל יורשין, רביעית - מאכל פועלין, חמישית - מאכל תלמידי חכמים, ששית - מאכל כל אדם. והאמר רב פפא: רביעית זמן סעודה לכל היא! - אלא איפוך: רביעית - מאכל כל אדם, חמישית - מאכל פועלים, ששית - מאכל תלמידי חכמים ...

וכן נפסק בטוש"ע [סי' קנ"ז], דכל אדם צריך לאכול עד שעה רביעית, ות"ח יכול להמתין עד שעה שישיית, ומכאן ואילך כזורק אבן לחמת אם לא טעם מידי בצפרא. וכתב המג"א [ס"ק א'], דמשמע בסוגיין, דמחשבים מעלות השחר שעות זמניות, דמייתי לה לענין חמץ בפסח, ושם מחשבים כך [לדעתו, עי' סי' תמ"ג במג"א ס"ק ג' ומשנ"ב ס"ק ח', ובדברינו לעיל דף י"א], ובתענית [כ"ה ב'] גבי אחאב משמע דמחשבים ו' שעות משעה שקם ממטתו ע"ש ברש"י [דאיתא שם דאחאב שהתענה מתשע שעות ולמעלה, שנאמר "הראית כי נכנע אחאב מלפני". ופירש רש"י וז"ל, שכן מצינו, שאין לך אדם בעולם שאין תענית חל עליו מתשע שעות ולמעלה, אפילו בני מלכים שדרכן לאכול בתשע שעות, שעד ג' הן ישנים ושהוין שש שעות ואוכלים, וכדאמרינן בפסחים [ק"ז ב'] אפילו אגריפס המלך שרגיל לאכול בתשע שעות ביום לא יאכל בערב פסח עד שתחשך], וצ"ל דמאי דחשבינן משעה שעלה עמוד השחר, משום דרוב העולם קמים ממיטתם בעמוד השחר, ומכאן יש ליישב מה שלפעמים מאריכים בתפילה בשבת ויו"ט אחרי ו' שעות, וכאן אמרינן דהוי כזורק אבן לחמת, וצ"ל כנ"ל היינו משום דחשבינן ו' שעות משעה שקמים ממטתם. וכן העתיק המשנ"ב [ס"ק ב'] שכשקם בעמוד השחר חשבינן השעות מתחלת היום וכשקם ממטתו אח"כ חשבינן הזמן מעת שקם ממטתו.

עוד כתב המג"א [ס"ק ב' ובמשנ"ב ס"ק ג'], דשעה ו' הכונה לתחילתה, ועכ"פ לא יאחר יותר אחר ו' [ועיין המג"א לעיין בח"מ סי' ה', והיינו דנחלקו שם הטור והב"י אם שעה שישיית היינו תחילתה או סופה, ולכן לכתחילה יחמיר כדעת הב"י, ועכ"פ לא יאחר עד סופה כדי שעכ"פ יקיים דין זה אליבא דהטור. מחצית השקל].

עוד כתב [ס"ק ג' ובמשנ"ב ס"ק ד'], דאיתא בזוהר פרשת בשלח לא ליבעי אינש לבשלא מזונא מן יומא ליומא אוחרי ולא לעכב מזונא מן יומא ליומא אוחרי [והטעם כדי שיקבש בכל יום על מזונותיו וישתכחו על ידו ברכאן בכל יומא ויומא לעילא עיי"ש]. טוב שיפנה קודם סעודתו [ובמג"א כתב שיש בזה טעם עפ"י הסוד].

וכתב המשנ"ב [ס"ק א' ד' ה'], דפועלים יש להם לאכול בשעה חמישית, וכדאיתא בגמ'. מה שאמרו דהוא 'כזורק

ט ע"י ברכות ט' א', וצ"ע.

אבן לחמת', היינו שחמת יין חסר החמת, וזורק לתוכו אבן שיתמלא, וזה לא מעלה ולא מוריד דהיינן גופא לא נתרבה עי"ז, כך בזה האכילה לא יתוסף לו כח עי"ז. אבל אם טעם מידי לא הוי כזורק אבן לחמת, ומ"מ לכתחלה נראה דנכון לקבוע סעודה בששית אף אם טעם מידי בצפרא, דהא דרכן היה לאכול פת שחרית קצת, וכדאמרינן בגמרא [סוכה כ"ו א'] כד טעם בר בי רב ועייל לכלה, ואפ"ה משמע בשבת [י' א'] דומן סעודה הוא עד שעה ששית, ובע"כ כנ"ל. וטוב שישים אכילתו ביום קלה מבליילה. ויאכל ב' פעמים ביום אם חלש לבו ואל ימלא כריסו בפעם אחת, ויתנהג ע"פ מה שכתוב בענין המן בערב בשר לאכול ולחם בבקר לשבוע.

דף י"ג

ואיבעית אימא: רב דאמר כי האי תנא, דתניא: ארבעה עשר שחל להיות בשבת - מבערין את הכל מלפני השבת, ושורפין תרומות טמאות תלויות וטהורות, ומשיירין מן הטהורות מזון שתי סעודות, כדי לאכול עד ארבע שעות, דברי רבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא שאמר משום רבי יהושע ... אמרו: לא זזו משם עד שקבעו הלכה כרבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא שאמר משום רבי יהושע. מאי לאו אפילו לאכול? - אמר רב פפא משמיה דרבא: לא, לבער.

וכן פסקו הרי"ף והר"ן והרא"ש כדברי רבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא. וכתב הר"ן, שהרי"ז רצה לדחות שאין הלכה כן, ומפני שאין לדבריו עיקר לא ראה לכתבן.

עוד כתב הר"ן הטעם שמשיר רק שני סעודות ואינו משייר לסעודה שלישית, דזמנה של סעודה שלישית מן המנחה, ובערב הפסח אסור לאכול מן המנחה ולמעלה [וכן הרא"ש בשבת פט"ז סי' ה' הוכיח מכאן שזמן סעודה שלישית הוא רק לאחר שיגיע זמן מנחה, ואז כבר אסור באכילת חמץ. לכן לא שייך לשייר חמץ לסעודה שלישית. אמנם התוספות שם קי"ח א' ד"ה במנחה דחו ראייה זו, שאפילו אם יהא מותר לחלוק את הסעודה של שחרית לשתיים ולצאת בכך ידי סעודה שלישית, הרי יש כאן רק שיעור של סעודה אחת, ולכן נאמר שמשיר רק מזון שתי סעודות. ובתוס' רבינו פרץ קיים את הראיה. שאם היה אפשר לקיים סעודה שלישית קודם זמן מנחה, היה יכול לשייר שלש סעודות ממש, ולאכול סעודה ראשונה בשעה ראשונה בבקר וסעודה שניה בשעה רביעית. אלא ודאי שאי אפשר לצאת בסעודה שלישית קודם זמן מנחה. ועי' בדברינו בשבת שם מה שהבאנו מדברי הפוסקים בזה].

והקשה הר"ן בשם רבינו אפרים, ששינוי לקמן [מ"ט א'], י"ד שחל להיות בשבת מבערים הכל מלפני השבת דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים בזמנו, ר' אלעזר בר צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנו. וכתב הרי"ף שם, דקי"ל כרבי אלעזר בר צדוק דקאי כרבי אלעזר איש ברתותא. והרי רבי אלעזר איש ברתותא סבר דמבערים את הכל ואפילו חולין שאוכליו מרובין מלפני השבת ואילו רבי אלעזר בר צדוק אומר חולין בזמנו, וכן לגבי תרומה נחלקו שרבי אלעזר בר צדוק סבר תרומה מלפני השבת בלא שיור כלל ור' אלעזר איש ברתותא סבר דמשיירין ממנה מזון שתי סעודות. והשיב הר"ן, דכבר פירש רש"י שם בדברי ר' מאיר ד'מבערין את הכל מלפני השבת' היינו חוץ משיר ב' סעודות, שהרי את מה שצריך לאכול לא מבערים, וא"כ גם מה שאמר

ר' אלעזר בר צדוק שמבערים תרומה מלפני השבת היינו חוץ מהשיור. ויש לפרש דברי ר' אלעזר איש ברתותא רק על תרומה, ולפי"ז לא נחלקו כלל, ומה שכתב הרי"ף שהלכה כמותו היינו לענין תרומה. ומה שר' אלעזר איש ברתותא שנה החילוק שמשיר ב' סעודות אף שר' אלעזר בר צדוק לא שנאו, היינו כיון שר' אלעזר איש ברתותא בא להשמיע הדין דאין אוכלין אלא עד ד' שעות.

ואף שבתוספתא [פרק ג' הלכה ט'] איתא י"ד שחל להיות בשבת מבערין הכל מלפני השבת ואופה לו מצה מע"ש, אין הכונה שאסור להשאיר מזון שתי סעודות אלא בא להזהיר שלא יאחר לאפות מצתו עד מוצאי שבת שמא יטרד ויבוא להקדימו בשבת ונמצא מחלל שבת. [וכמו שאמרו בכתובות ה' א' גזירה שמא ישחוט בן עוף].

אמנם הרמב"ם [פ"ג ה"ג] פסק דמבערין אפילו חולין מערב שבת אלא שמשיר מזון שתי סעודות. והיינו כר' אלעזר איש ברתותא, ופירש דבריו גם בחולין. ועיי"ש בהשגת הראב"ד. עכ"ד הר"ן.

וכתב הב"י [סי' תמ"ג], דדברי הר"ן תמוהים, שכתב דהרי"ף נתכון לפסוק כר' אלעזר איש ברתותא רק לענין תרומה, וכיצד יעלה על הדעת שהרי"ף בא לפסוק הלכה דוקא בתרומה שהוא דבר שאינו מצוי בזמן הזה ולא בחולין, וכבר נודע שאין דרכו של הרי"ף לכתוב אלא דברים הנוגעים בזמן הזה. לכך נראה, דדברי רבי אלעזר איש ברתותא שמבערין את הכל מלפני השבת ומשיירין מהם מזון שתי סעודות הם גם על חולין וגם על תרומה, ושיטת ר"מ לקמן [מ"ט א'] ש'מבערין את הכל מלפני השבת' היינו ללא שיור כלל שהרי לא הזכיר שיור בדבריו, אלא ששיטת חכמים שאמרו 'בזמנו' היינו שמבערין את הכל לפני השבת חוץ ממה שצריכין לשתי סעודות [והיינו ממש כשיטת ר' אלעזר איש ברתותא], וכן הוא פירוש מה שאמר רבי אליעזר ב"ר צדוק 'חולין בזמנו'. ובעצם היה צריך הרי"ף לכתוב דקיימא לן כחכמים שדבריהם כרבי אלעזר איש ברתותא, אלא שנתכוין ללמדנו דרבי אלעזר איש ברתותא איירי גם בחולין. ונמצא לפי זה דלהרי"ף מבערין חולין מערב שבת ומשיירין מהם מזון שתי סעודות לאכול בשבת וכשיטת הרמב"ם. והטור העתיק ג"כ כדברי הרמב"ם אף שהרא"ש שם פסק כר' אלעזר בר צדוק וכהרי"ף, ומזה מוכח שהבין שכונת הרי"ף והרא"ש לפסוק כדעת הרמב"ם, שאם היה מפרש אותם כמו שפירש הר"ן לא היה לו לכתוב סתם דעת הרמב"ם ולהשמיט דעת הרא"ש.

וכתבו הרמב"ם והטור, שצריך לבדוק בליל שלשה עשר. וכתב הב"י דפשוט הוא, שאפילו למאן דאמר שאין מבערין לפני השבת, מכל מקום צריך לבדוק לפני השבת, שהרי בליל שבת אינם יכולים לטלטל הנר.

וכתבו התוספות [לקמן צ"ט ב' ד"ה לא יאכל] והרא"ש [שם פ"י סי' א'], דרבינו תם היה נוהג לעשותה במצה עשירה. והביא הטור דבריהם, וכתב שרש"י [תשובות רש"י סי' נ"א, מחזור ויטרי סי' ב' וסי' י"ט] הנהיג לבער הכל מלפני השבת ולא לאכול כלל פת בג' סעודות. וביאר הב"י, דמצה אין לאכול כדי שיאכל מצה לתיאבון לערב, וסובר שלא הטריחוהו לעשות מצה עשירה.

והוסיף הב"י, דאם עושה הסעודה שלישית במצה עשירה צריך לעשותה קודם שעה עשירית, דמשם ואילך אסור לאכול פת [וכמו שיתבאר בסימן תע"א].

וכתב הטור, שטוב לבער בערב שבת קודם חצות. וכתב הב"י, דכן כתב המרדכי שהנהיג רש"י כשחל ארבעה עשר להיות בשבת לשרוף חמץ בערב שבת קודם חצות גזירה שמא ישהה אותו לשנה הבאה אחר חצות וצריך לשרפו שלא יחליף בשאר השנים דקיימא לן דאין ביעור חמץ אלא שריפה. והטור שינה לשון 'שריפה' בלשון 'ביעור', משום דלא ברירא ליה אי הלכתא כרבי יהודה או כחכמים [עי' בדברינו לקמן דף כ"א].

ובשו"ע [סימן תמ"ד סעיף א'] כתב: י"ד שחל להיות בשבת, בודקין ליל שלשה עשר. ומבערים הכל לפני השבת, ומשיירין מזון שתי סעודות לצורך השבת, דסעודה שלישית זמנה אחר המנחה ואז אינו יכול לעשותה לא במצה ולא בחמץ אלא במצה עשירה, וצריך לעשותה קודם שעה עשירית [כדעת הרמב"ם]. וכתב הרמ"א: ובמדינות אלו שאין נוהגין לאכול מצה עשירה, כדלקמן סימן תס"ב סעיף ד' בהג"ה, יקיים סעודה שלישית במיני פירות או בשר ודגים כדלעיל סימן רצ"א סעיף ו' בהג"ה.

עוד כתב השו"ע [סעיף ב']: טוב לבער בערב שבת קודם חצות, כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים לבער אחר חצות. וכתב הרמ"א: וביום השבת, יבטלנו [כנ"ל מהטור. ובערב שבת א"צ לבטל. מג"א ס"ק ג' ומשנ"ב ס"ק י'].
כתב הט"ז [ס"ק א'] בביאור דברי הרי"ף שפסק מצד אחד

כר' אלעזר איש ברתותא ומצד שני ר' אלעזר בר צדוק [שהתקשו בזה הר"ן והב"י כנ"ל], דנראה שהרי"ף מפרש את דברי ר' אלעזר בר צדוק 'חולין בזמנן' הכונה ששייר מזון ב' סעודות בריוח שישאר לו מזה מה לבער בשבת, ובזה חולק על ר"מ שאמר 'מבערין הכל מלפני שבת' שאף שודאי צריך לשייר ב' סעודות מ"מ צריך שיהיה כ"כ בצמצום באופן שלא יצטרך לשום ביעור בשבת, כי ס"ל שיש איסור לעשות ביעור בשבת. וא"כ דברי ר' אלעזר בר צדוק עולים בקנה אחד עם דברי ר' אלעזר איש ברתותא, שהרי ר"א איש ברתותא אמר שמשירים ב' סעודות כדי לאכול עד ד' שעות, ויש לפרש דמה שאמר עד ד' שעות הוא לומר שאפילו שיעור שאינו מצומצם שיכול לאכול עד ד' שעות, וא"כ יתיישבו דברי הרי"ף עם דברי הרמב"ם. והך ביעור דשבת כמה שנשאר צ"ל דהיינו שמבערו מן הבית קודם זמן איסורו אבל לא שאר השבתה מהעולם [כדמוכח בסי' תמ"ז ע"ש].

כתב המג"א [ס"ק א'], דאף שלא משיירים מזון לסעודה שלישית מ"מ בשחרית יפסיק סעודתו לשנים דהרי יש אומרים דיוצא בזה [שלטי גיבורים, מרדכי וב"ח וכל כו.]. וכתב המשנ"ב [ס"ק ח'] שכ"כ בביאור הגר"א דנכון לעשות כן, אך כ"ז אם יש לו שהות לברך בינתים ולהפסיק איזה שהות כדי שלא יהיה בכלל ברכה שאינה צריכה.

עוד כתב [ס"ק ב' ובמשנ"ב ס"ק ח'], דמה שכתב הרמ"א לעשות

הסעודות בבשר ודגים, היינו שאם יש לו בשר ודגים הם עדיפים ממניני פירות [וכמ"ש סי' רצ"א. ועיי"ש שיש סוברים שאין יוצאים אף בבשר ודגים, אך מ"מ כאן יש לסמוך על המקילים. משנ"ב]. ובשל"ה כתב בשם הזוהר, שרשב"י היה עוסק בתורה במקום סעודה שלישית. וכתב מהרי"ל שהיה ראוי לעשות במצה מבושלת, אך לא ראיתי נוהגין כן. וכתב המשנ"ב, דה"ה דיכול לקיים בתבשיל [כגון קניידליך], אך בזה יש נפק"מ דזה אינו מותר רק קודם שעה עשירית, אבל פירות או בשר ודגים יוכל לקיים אפילו אחר שעה עשירית. אך גם בזה יזהר שיאכל רק מעט ולא למלא כריסו כדי שיאכל מצה לתיאבון.

כתב המשנ"ב [ס"ק א' ג' ד'], שצריך לברך על הבדיקה בשבת וגם לבטל כמו בשאר שנים בליל י"ד. והסעודות שמשיר צריך לזהר להניחו במקום מוצנע [וכדלעיל סימן תל"ד סעיף א']. ובשבת זה משכימים להתפלל ולא יאריכו הרבה כדי שיהיה להם שהות ולא יבואו לידי מכשול.

כתב בביאור הלכה [ד"ה ומשיירין], דמה שנקט השו"ע שמשיר מזון שתי סעודות, היינו כיון שאינו מחוייב לבערו עד סמוך לשבת וא"כ אז מניח בשעת הביעור רק שתי סעודות שנצרכים לו לשבת, אבל לפי מנהגינו [בס"ב] דמבער הכל קודם חצות כמו בשאר השנים, יכול להניח יותר משתי סעודות אם רוצה לאכול עוד קודם הלילה. וכן ברמב"ם כתב סתם ומניח מן החמץ כדי לאכול ממנו עד ארבע שעות ביום השבת. וכ"כ המאמר מרדכי.

עוד כתב [ד"ה לצורך], שבשערי תשובה דן במי ששכח להפריש חלה מן הפת של חמץ בע"ש זו, דדעת המג"א [לקמן בסימן תק"ו ס"ק ח'] דאותו הפת אין לו תקנה לאכול, והביא בשם תשובת פנים מאירות להקל ע"ש. וכדבריו מצאתי בספר בגדי ישע [סימן תק"ו] ובנתיב חיים שם ובחידושי רע"א, וכולם מסכימים שבמקום הדחק יכול להפריש אפילו בשבת בחלת חו"ל והחלה יתן לכהן קטן פחות מבן ט' שנים או לגדול שטבל לקירוי [וע"ש עוד בנתיב חיים וביד אפרים מש"כ עוד בזה, ועיין בפמ"ג שם]. ואף שהרבה אחרונים העתיקו דברי המג"א להלכה [עיין בא"ר ובח"י ובח"מ והגר"ז ודה"ח וח"א], מ"מ יש לסמוך על הגדולים הנ"ל להקל כשאין לו פת אחר לאכול ושלא לבטל עונג שבת דחיובו בפת.

דף י"ד

משנה. רבי חנינא סגן הכהנים אומר: מימיהם של כהנים לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנטמא בוולד הטומאה עם הבשר שנטמא באב הטומאה, אף על פי שמוסיפין טומאה על טומאתו. הוסיף רבי עקיבא ואמר: מימיהם של כהנים לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום בנר שנטמא בטמא מת, אף על פי שמוסיפין טומאה על טומאתו ...

בגמ' הקשו על דברי רבי חנינא סגן הכהנים, דהבשר שנטמא באב הטומאה הרי הוא רק ראשון דהיינו ולד הטומאה, וא"כ מה התוספת טומאה כששורף עימו בשר שנטמא בולד הטומאה שהוא שני, הרי גם כעת שנוגע בבשר הראשון דינו להיות שני. ותירצו דמירי שנטמא בולד ולד טומאה דהיינו שנגע בבשר שני וא"כ הוא עצמו שליש, וכעת שנוגע בבשר שהוא אב הטומאה הוי ראשון.

והיינו כדעת רבי יוסי.

והקשה הכסף משנה על מה שכתב הרמב"ם שמיירי בערב שבת, ומשמע שדוקא אז אסור לשרפה עם הטמאה כיון דעדיין לא הגיע זמן איסורו, אבל כשחל בחול יכול לשרפם יחד, ובסוגיא אין רמז לזה. וצ"ע.

דף ט"ו

... אי הכי, אמאי אינה היא המדה? מדה ומדה היא! - אמר רבי ירמיה: הכא בבשר שנטמא במשקין שנטמאו מחמת שרץ, ואזדא רבי מאיר לטעמיה ורבי יוסי לטעמיה; רבי מאיר לטעמיה, דאמר: טומאת משקין לטמא אחרים - דרבנן, ורבי יוסי לטעמיה, דאמר: טומאת משקין לטמא אחרים - דאורייתא ...

מבואר בסוגיא לדעת רבי יוחנן, דרבי מאיר סובר דאפשר ללמוד מדברי רבי חנינא סגן הכהנים לחמץ אחר זמן איסורו שאפשר לשרפו עם הטמאה, דגם שם הוא איסור דרבנן כיון שטומאת משקין לטמא אחרים מדרבנן, ואילו רבי יוסי סובר שאי אפשר ללמוד משם כיון שטומאת משקים לטמא אחרים מדאורייתא.

וברמב"ם [הלכות שאר אבות הטומאה פרק ז' הלכה א'] כתב: דבר מפורש בתורה שהאוכלין והמשקין מתטמאין שנאמר מכל האוכל אשר יאכל אשר יבא עליו מים יטמא וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא, ואין האוכל שנטמא מטמא אוכל אחר מן התורה, ולא המשקין שנטמאו מטמאין דבר אחר מן התורה, אבל מד"ס גזרו על האוכל הטמא שאם נגע באוכל אחר טימאהו, וכן אם נגע אוכל הטמא במשקין טמאין. והיינו כדעת ר"מ בסוגיא.

דף ט"ז

שהרי העיד רבי יוסי בן יעזר איש צרידה על איל קמצא דכן, ועל משקין בית מטבחיא דכן ... גופא, רב אמר: דכן ממש, ושמואל אמר: דכן מלטמא טומאת אחרים, אבל טומאת עצמן - יש להן ...

מבואר בגמ', דנחלקו רב ושמואל במה שהעיד רבי יוסי בן יעזר איש צרידה שהמשקין שבבית המטבחים שבעזרה טהורים, דלרב הכונה שאין להם אפילו טומאת עצמן כיון שכל טומאת משקין היא דרבנן ובהם לא גזרו, ולדעת שמואל הכונה רק שאין המשקין שבבית המטבחים שבעזרה מטמאים אחרים, כיון שסובר שכל טומאת משקין היא דאורייתא, ורק לטמא אחרים הוא מדרבנן, ובהם לא גזרו.

ובהמשך הסוגיא מבואר, דדם הקדשים אינו מכשיר. ולמדו דין זה ממה שנאמר [דברים י"ב] "על הארץ תשפכנו כמים" שדם שנשפך כמים מכשיר ושאינו נשפך כמים אינו מכשיר.

וברמב"ם [הלכות טומאת אוכלין פרק י' הלכה ט"ז] כתב: משקה בית מטבחים שבעזרה והוא דם הקדשים והמים שמשותמין בהן שם טהורין לעולם ואינן מתטמאין ולא מכשירין, ודבר זה הלכה מפי הקבלה לפיכך כל דמי הזבחים אינו מקבל טומאה ואינו מכשיר [והיינו כשיטת רב בסוגיא], והואיל ודם הקדשים אינו מכשיר קדשים שנשחטו בעזרה לא הוכשרו בדם שחיטה ואין לבשר הקדשים הכשר אלא במשקין שיפלו על הבשר חוץ במשקה בית המטבחים. עכ"ל.

ומה ש"הוסיף רבי עקיבא" על דבריו שמימיהם של כהנים לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום בנר שנטמא בטמא מת, היינו שהנר עשוי ממתכת ודינו כמת עצמו, וא"כ כשמכניסים לתוך נר זה שמן שנפסל בטבול יום [שדינו כשלישי] הרי שהשמן שהיה שלישי נהפך להיות ראשון.

וכן מבואר כל זה **ברמב"ם** [הלכות פסולי המוקדשין פרק י"ט הלכה ו'] וז"ל: בשר קדשי קדשים שנטמא בפנים, שורפין אותו בפנים, ואם נטמא בחוץ שורפין אותו בחוץ, בין שנטמא באב הטומאה בין שנטמא בולד הטומאה, ומימיהם של כהנים לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנטמא באב הטומאה שהרי הוא ראשון לטומאה עם הבשר שנטמא בולד הטומאה שהרי הוא שלישי אף על פי שמוסיפין לו טומאה על טומאתו, שהשלישי שנגע בראשון יחזור שני כמו שיתבאר במקומו, ולא עוד אלא אפילו שמן שנפסל בטבול יום שהוא שלישי מותר להדליקו בנר של מתכת שנגע בה טמא מת שהנר אב הטומאה, אף על פי שזה השמן נעשה ראשון כשיגע בנר הואיל ויש שם שום טומאה אין מקפידין על תוספתה ואין נזהרין אלא מן הטהור שלא יפסל.

ובהמשך המשנה שנינו: "אמר רבי מאיר: מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח. אמר רבי יוסי: אינה היא המדה". ולפירוש הראשון בגמ' [י"ד ב'] סובר ר"מ שרבי חנינא סגן הכהנים דיבר אף בבשר שנטמא בולד שהוא רק מדרבנן [כגון ע"י אוכלים ומשקים שאף שהם נטמאים מ"מ אינם מטמאים מדאורייתא] שמותר לשורפו עם בשר שנטמא באב הטומאה דאורייתא. וא"כ מוכח שמותר לטמאות הבשר שטמא מדרבנן אף שאי"ז נחשב לטומאה כלל מדאורייתא כיון שהולך לאיבוד, וא"כ אף בתרומה טהורה בשעה ששית שאיסורה רק מדרבנן מ"מ כיון שהיא הולכת לאיבוד מותר לאבדה. ורבי יוסי סובר שאעפ"כ אין ללמוד איסור דרבנן מטומאה דרבנן [עיקר רש"י במשנתנו ד"ה בנר].

ולדעת ריש לקיש [ט"ז א'], ראית ר"מ לדין זה היא מדברי המשנה [תרומות פ"ח מ"ט] חבית יין של תרומה טהורה שנשברה בגת [במקום דריכת הענבים] העליונה, ובתחתונה [בבור הנמצא מתחת לגת] נמצאים חולין טמאין, ונשברה החבית, ועומד יין התרומה הטהור ליפול לתוך החולין הטמאין ולהיטמא מחמתם, ולאסור בכך גם את היין שבתוך הבור, כדין תרומה טמאה שהתערבה בחולין, שכל התערובת נאסרת, שאם אינו יכול להציל אפילו רביעית מהיין, ועד שיחזור אחר כלי טהור יפול כל היין לתוך החולין ויטמא על ידם, ויפסיד גם את היין שבבור - רבי אליעזר אומר תרד התרומה הטהורה כולה לתוך הבור ויטמא מאליה, ובלבד שאל יטמאנה ביד כדי להציל את החולין, דאסור לטמא את התרומה בידים. ורבי יהושע אומר אף מותר לו שיטמאנה ביד. ואין בכך משום עבירה על מצות "משמרת תרומתי", שהרי בין כך סופה להטמא על ידי החולין. אלמא, כל תרומה שסופה לאיבוד, התיר רבי יהושע לטמאותה בידים. ומדבריו למד רבי מאיר, שהוא הדין לתרומה טהורה בערב פסח לאחר זמן האיסור. ולפירוש זה, מה שאמר רבי יוסי 'אינה היא המדה' היינו ששם התירו משום הפסד חולין.

וברמב"ם [פ"ג ה"ד] כתב: היו לו ככרות רבות של תרומה וצרך לשרפה ערב שבת לא יערב טהורה עם הטמאה וישרוף אלא שורף טהורה לעצמה וטמאה לעצמה ותלויה לעצמה, ומניח מן הטהורה כדי לאכול עד ארבע שעות ביום השבת בלבד. עכ"ל.

מעמד השחיטה

שהתקיים בכולל ראש פינה

נתינת הריאות במים לבדיקת
שלימותם לאחר קילוף הסירכא

במסגרת כולל "הזראה" ללימוד ד' חלקי השו"ע בעיון, זכו האברכים לסיים לאחרונה את לימוד הלכות שחיטה וטריפות בכולל, כדי להמחיש את הלימוד הבאנו לכולל ביום י"ב אדר תש"פ, את אחד מגדולי המומחים בענייני שחיטה

הרה"ג רבי אמיתי בן דוד שליט"א
בעהמח"ס "שיחת חולין"

כדי שיבצע שחיטת כבש עם ביאור של כל שלב ושלב, האירוע היה מיוחד, ובמשך 5 שעות ישבו האברכים מרותקים יחד עם רבים מהציבור הרחב שבאו להשתתף, והאזינו בקשב רב להסבריו המפורטים על פרטי השחיטה והלכות טריפות. לאחר בדיקת הריאות נמצאה סירכא אחת בריאה הימנית, ועל אף שהצליחו לקלפה ללא השארת שום רושם, לדעת מרן השו"ע אינו "גלאט", ולכן נמכר הבשר לגוי.

קילוף הסירכא
ללא השארת
שום רושם

ניפוח
הריאות

סירכא אחת
נמצאה בריאה
הימנית

לתרומות: 0527-670522

ניתן לתרום גם באמצעות:

נדרים פלוס | קהילות | חשבון הבנק: בנק הדואר מ"ח 8373952